

UNIVERZITA KARLOVA

Pedagogická fakulta

ÚSTAV PROFESNÍHO ROZVOJE PRACOVNÍKŮ VE ŠKOLSTVÍ

Centrum školského managementu

Církevní škola z pohledu řídicího pracovníka a z pohledu na personalistiku a ekonomiku ve srovnání se školami jiných zřizovatelů

Závěrečná bakalářská práce

Autor: Eva Dvořáková
Obor: Školský management
Typ studia: kombinované
Vedoucí práce: Ing. Marie Kalábová
Datum odevzdání práce: 15. listopadu 2006

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci, kterou předkládám, vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

.....
Eva Dvořáková

V Praze 15. 11. 2006

Resumé:

Závěrečná bakalářská práce se zabývá zmapováním vývoje a úlohy škol v České republice, jejichž zřizovatelem je registrovaná církev za posledních šestnáct let (základních, středních, vyšších odborných škol a jiných školských zařízení). Zabývá se úlohou řídicích pracovníků ve školách, personalistikou, ekonomikou a vybavením škol, které zřizuje MŠMT, kraj, obec nebo dobrovolný svazek obcí ve srovnání se školami církevními.

Vychází z historie školství a pedagogiky včetně církevních škol. Vychází z platných zákonných norem a předpisů platných pro školy včetně církevních, především ze školského zákona č. 561/2004 Sb., zákona o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb. a ze zákona o církvích č. 3/2002 Sb., u všech zákonů vždy ve znění pozdějších předpisů.

Přináší nový pohled a „metodickou pomůcku“, jak správně řídit školu, jakým směrem by se mělo církevní školství ubírat v péči o své zaměstnance. Také, jak efektivně rozdělovat finanční prostředky v církevních školách a jak zlepšit vybavení a funkčnost informačních systémů těchto škol.

Summary: (angl.)

This final bachelor paper deals with the function and development of Czech church schools in last 16 years. These schools (primary and secondary schools, higher professional schools and other educational institutions) have been founded by churches and religious societies that are registered by the Czech state. The paper compares these schools with those founded by the Ministry of Education, Youth and Sports and by regional or local authorities. Management of these schools, their personnel and economic policies and educational equipment are compared.

The paper touches the history of schooling with special respect to education provided by churches. When depicting and comparing contemporary schools, the author makes use of laws and instructions valid for all types of schools including church schools. Among these laws, the School Law (No 561/2004 Coll.), Act on Pedagogical Staff (No 563/2004 Coll.) and Law on Freedom of Religious Faith and the Position of Churches and Religious Societies (No 3/2002 Coll.) are the most important.

The bachelor paper provides a new approach to contemporary church schooling. It can serve as a methodological aid for management of church schools. It provides inspiring ideas how to deal with school staff, how to distribute financial resources, how to improve the educational equipment of these schools and how to ensure functioning of information technologies. In this respect, this paper may contribute to discussion on the future direction of church schooling in the Czech Republic.

Klíčová slova:

Školy a školská zařízení zřizovaná registrovanou církví („církevní školy“)

Školy a školská zařízení zřizovaná MŠMT, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí („veřejné školy“)

Školská právnická osoba

Historie školství

Školství v zahraničí

Vedoucí funkce řídicích pracovníků

Požadavky na povolání učitelů

Předpoklady pro výkon povolání učitelů

Informační systémy

Komunikace se zaměstnanci

Vize a strategie škol

Finanční prostředky škol

Normativy

Mzdové a ostatní výdaje vyplývající z pracovně právních vztahů

Zaměstnanecké výhody

Vybavení škol

Obsah	Str.
Úvod	9
1.Školství v České republice včetně církevních škol	11
1.1 Právní předpisy platné pro školy v České republice	11
1.2 Počty základních, středních a vyšších odborných škol a školských zařízení v České republice včetně církevních škol	13
1.3 Církevní školy v České republice a školská právnická osoba	13
1.4 Církev bratrská a Evangelikální teologický seminář - Vyšší odborná škola teologická a sociální	15
1.5 Mezinárodní školské křesťanské organizace	17
2. Školství v zahraničí včetně církevních škol	18
2.1 Školství v některých zemích Evropské unie včetně církevních škol Dánsko, Německo, Řecko, Francie, Itálie, Rakousko	18
2.2 Školství na Slovensku včetně církevních škol	21
2.3 Školství v USA včetně církevních škol	22
3. Historie školství a pedagogiky včetně církevních škol	23
3.1 Historie českého školství včetně církevních škol	23
3.2 Novodobá historie českého školství po roce 1945 včetně církevních škol	26
3.3 Historie vzniku vyšších odborných škol po roce 1996 včetně církevních škol	29
4.Vedoucí funkce řídicího pracovníka ve školách včetně církevních škol	30
4.1 Funkce ředitele školy v historii	30
4.2 Funkce ředitele školy v dnešní době	30
4.3 Funkce ředitele v dnešní době v církevních školách	33
5. Personalistika–pedagogičtí a nepedagogičtí pracovníci školy, požadavky na učitele a předpoklady pro výkon profese učitelů a zaměstnanecké výhody pracovníků ve školách včetně církevních škol	34
5.1 Pedagogičtí a nepedagogičtí pracovníci škol	34
5.2 Požadavky na učitele a předpoklady pro výkon tohoto povolání a zaměstnanecké výhody pracovníků ve školách	35
5.3 Požadavky na učitele a předpoklady pro výkon tohoto povolání a zaměstnanecké výhody pracovníků v církevních školách	37

Obsah	Str.
6. Vybavenost škol, informační systémy, komunikace se zaměstnanci ve školách včetně církevních škol	39
6.1 Vybavenost škol, informační systémy, komunikace se zaměstnanci ve školách	39
6.2 Vybavenost škol, informační systémy, komunikace se zaměstnanci v církevních školách	39
7. Ekonomika - zdroje finančních prostředků škol, hospodaření školské právnické osoby, mzdové a ostatní výdaje vyplývající z pracovně právních vztahů ve školách včetně církevních škol	40
7.1 Zdroje finančních prostředků škol	40
7.2 Zdroje finančních prostředků v církevních školách a hospodaření školských právnických osob	41
7.3 Právní předpisy pro odměňování zaměstnanců ve školách	43
7.4 Mzdové a ostatní výdaje vyplývající z pracovně právních vztahů ve školách	43
7.5 Mzdové a ostatní výdaje vyplývající z pracovně právních vztahů v církevních školách	44
8. Okruhy problémů a vyslovení hypotéz, kterými se zabývám	46
1. Hypotéza – okruh vedoucí pracovníci - stanovení vize, strategie, směřování církevních škol	46
2. Hypotéza – okruh z personalistiky - péče o zaměstnance v církevních školách	46
3. Hypotéza – okruh vybavení škol a funkčnost informačních systémů v církevních školách	46
4. Hypotéza – okruh z ekonomiky - tvorba systému mezd, příplatků a odměn zaměstnanců a vnitřního mzdového předpisu v církevních školách	47
9. Technické řešení nastíněných problémů – metody, techniky, oblasti zjištění	48
9.1 Technika a metoda zjišťování (dotazník a řízený rozhovor)	48
9.2 Oblast zjištění problému k 1. hypotéze	49
9.3 Oblast zjištění problému k 2. hypotéze	50
9.4 Oblast zjištění problému k 3. hypotéze	51
9.5 Oblast zjištění problému k 4. hypotéze	52

Obsah	Str.
10. Analýza výsledků vyslovených hypotéz	54
1. Analýza výsledku vyslovené hypotézy	54
2. Analýza výsledku vyslovené hypotézy	54
3. Analýza výsledku vyslovené hypotézy	54
4. Analýza výsledku vyslovené hypotézy	55
11. Celkový závěr a doporučení řešení vyslovených hypotéz	56
1. Celkový závěr a doporučení řešení vyslovené hypotézy	56
2. Celkový závěr a doporučení řešení vyslovené hypotézy	56
3. Celkový závěr a doporučení řešení vyslovené hypotézy	57
4. Celkový závěr a doporučení řešení vyslovené hypotézy	57
Závěr	59
Seznam použité literatury	60

Přílohy – samostatně číslované

1. Dotazník k výzkumu ve školách
2. Tabulka výsledků výzkumu v církevních školách – počet odpovědí (také v %)
3. Tabulka výsledků výzkumu ve veřejných školách – počet odpovědí (také v %)
4. Tabulka otázek řízeného rozhovoru
5. Tabulka – rok založení škol, které se zúčastnily výzkumu
6. Graf – průměr počtu žáků na školách, které se zúčastnily výzkumu
7. Graf – počty škol, které se zúčastnily výzkumu
8. Graf – oblast otázek vedoucí pracovníci
9. Graf – oblast otázek personalistika
10. Graf – oblast otázek vybavení škol a informační systémy v nich
11. Graf – oblast otázek ekonomika
12. Etický kodex křesťanského pracovníka (obsahuje 23 stran)
13. Kodex pedagogického pracovníka školy (M. Cerman)
14. Tabulka průměrné mzdy / platu učitelů všech zřizovatelů – zdroj ÚIV

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Ing. Marii Kalábové a JUDr. Martinu Štefkovi za odborné připomínky k bakalářské práci. Poděkování patří i PhDr. Zdeňku Vojtíškoví a jeho manželce Daniele stejně jako mému manželovi Miloslavu Dvořákovi za korekturu a věcné připomínky při vypracování této závěrečné práce.

Úvod

" Nejsm tím, kým bych měl být, nejsm tím, kým bych chtěl být, nejsm tím, kým jednou budu, ale už nejsm tím, kým jsem býval dřív a z boží milosti jsem, kdo jsem." John Newton

Na úvod mé práce jsem zvolila jako motto slova J. Newtona, které dobře vystihuje práci řídicího pracovníka ve školství.

Cílem bakalářské práce je nastínit roli vedoucího pracovníka, personalistiky a ekonomiky školy v porovnání s pohledem na církevní školy. Vybrala jsem si tyto oblasti z širokého spektra možností, které skýtá škola v dnešním 21. století.

Na začátku bych chtěla vysvětlit některé pojmy, které v práci používám.

Církevní školy jsou jednou z alternativ škol a školských zařízení, jejíž existenci přesně definuje zákon o církvích a náboženských společnostech č. 3/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 7, odst.1 písm.e) a školský zákon č. 561/2004 Sb. v § 8, odst. 6. Pro tuto práci jsem vybrala školy a školská zařízení zřízená registrovanými církvemi. Pro kratší rozsah a přehlednost mé práce jsem vynechala školy a školská zařízení zřízená náboženskými společnostmi a ostatními právníky nebo fyzickými osobami. Pod pojmem církevní školství rozumím v této bakalářské práci činnost vybraných druhů církevních škol, tj. škol základních včetně základních uměleckých škol, středních, vyšší odborných škol a školských zařízení. Jako školy jiných zřizovatelů jsem si vybrala necírkevní školy a z nich se budu zabývat jen školami definovanými školským zákonem č. 561/2004 Sb. v § 8, odst. 1-2. Jsou to školy a školská zařízení, které zřizuje MŠMT, kraj, obec a dobrovolný svazek obcí (dál zkráceně jen veřejné školy). Záměrně jsem vynechala školy a školská zařízení zřízené podle školského zákona č. 561/2004 Sb., § 8, odst. 3-4 a 7. V těchto zákonných ustanoveních jsou uvedeny školy a školská zařízení zřízené Ministerstvem obrany, Ministerstvem vnitra, Ministerstvem spravedlnosti a Ministerstvem zahraničních věcí, dále také školy a školská zařízení, jejímž zřizovatelem je právník nebo organizační složka státu. Výše zmíněný výběr škol jsem udělala z důvodu, aby moje práce a výzkum, který jsem dělala, nebyly příliš obsáhlé.

V poměrně rozsáhlém celorepublikovém výzkumu jsem oslovila školy církevní i veřejné. Byla bych ráda, kdyby tato práce byla využitelná pro celé církevní školství v České republice, a také pro širší okruh studentů ostatních škol. Oblast problematiky vedení škol je velmi široká, a proto jsem se zaměřila na vedoucí roli řídicího pracovníka, na personalistiku, tj. na zaměstnance škol, mezi které patří nepedagogičtí i pedagogičtí pracovníci a z nich jsem se

zaměřila na učitele. Dále jsem se zaměřila na informační systémy a komunikaci ředitele se zaměstnanci, spokojenost zaměstnanců se mzdovým ohodnocením, zaměstnanecké výhody apod. Také jsem se pokusila zmapovat pohled na ekonomiku škol, tj. na tok finančních prostředků škol (příjmy a výdaje), na vybavení všech škol v porovnání s církevními školami. Pro lepší orientaci v této problematice jsem si na začátku práce dovolila poměrně obsáhlý „výlet“ do historie školství a pedagogiky se zvláštním zaměřením na církevní školy.

Pro odlehčení bych chtěla církevní školy představit z trochu jiného pohledu. V létě jsem měla trochu času relaxovat, a tak jsem se dostala i ke knihám. Začetla jsem se do knih Jan Karonové a z jedné z nich - z knihy „Zelené kopce nad Mítfordem“ mi dovozte kousek ocitovat: „Popis dokonalého duchovního, po jakém touží každá farnost: dokonalý pastor káže přesně deset minut. Ztratí hřích, ale nikdy nesmí ranit ničí city. Pracuje od osmi ráno do půlnoci a zastává i funkci kostelníka. Je mu dvacet devět let a má čtyřicet let praxe. Každý den osobně navštíví patnáct farníků a po celý den je k zastížení ve své kanceláři.“ [7]

Přesně takové ředitele by církevní školy chtěly mít.

1. Školství v České republice včetně církevních škol

1.1 Právní předpisy platné pro školy v České republice

Školství je jedním z úseků veřejné správy státu. Na úseku školství je realizována jak státní správa, tak samospráva.

Základní prameny práva na úseku školství jsou:

- Ústava ČR, ústavní zákon č.1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů,
- Listina základních práv a svobod, usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Z Listiny základních práv a svobod jsem vybrala ustanovení článku 33, z hlavy čtvrté:

- (1) Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.
- (2) Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možnosti společnosti též na vysokých školách.
- (3) Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem, na takových školách se může vzdělání poskytovat za úplatu.
- (4) Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu.

Mezi další důležité zákony, o které školy a školská zařízení opírají svoji existenci a fungování, patří zákony, které platí vždy ve znění pozdějších předpisů:

- zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) - (dál zkráceně jen školský zákon),
- zákon č. 562/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona,
- zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů – (dál zkráceně jen zákon o pedagogických pracovnících),
- zákon č. 383/2005 Sb., o výkonu ústavní výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů,
- zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání).

Pro školy a školská zařízení jsou také důležitá nařízení vlády, která platí vždy ve znění pozdějších předpisů:

- nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko - psychologické činnosti pedagogických pracovníků,

- nařízení vlády č. 18/2006 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání (mění se jím nařízení vlády č. 689/2004 Sb.).

Pro úplnost uvedu ještě některé vyhlášky důležité pro existenci a činnost škol a školských zařízení, které platí vždy ve znění pozdějších předpisů:

- vyhláška č. 672/2004 Sb., o ukončování studia ve středních školách a učilištích, která nabývá účinnosti 31. prosince 2004 (mění vyhlášku č. 442/1991 Sb.),
- vyhláška č. 10/2005 Sb., o vyšším odborném vzdělávání,
- vyhláška č. 15/2005 Sb., kterou se stanoví uznání náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy,
- vyhláška č. 16/2005 Sb., o organizaci školního roku,
- vyhláška č. 47/2005 Sb., o ukončování vzdělávání ve středních školách závěrečnou zkouškou a o ukončování vzdělávání v konzervatoři absolutoriem,
- vyhláška č. 71/2005 Sb., o základním uměleckém vzdělávání,
- vyhláška č. 374/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři, která nabývá účinnosti dnem 1. září 2006 (mění vyhlášku č. 13/2005 Sb.),
- vyhláška č. 389/2006 Sb., o dokumentaci škol a školských zařízení, která nabývá účinnosti dnem 1. září 2006 (mění vyhlášku č. 364/2005 Sb.),
- vyhláška č. 422/2006 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o organizaci přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách, která nabývá účinnosti dnem 29. srpna 2006 (mění vyhlášku č. 671/2004 Sb.),
- vyhláška č. 423/2006 Sb., o dalším studiu, popřípadě výuce, které se pro účely státní sociální podpory a důchodového pojištění považují za studium na středních nebo vysokých školách (mění vyhlášku č. 322/2005 Sb.),
- vyhláška č. 454/2006 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky (mění vyhlášku č. 48/2005 Sb.).

Právní postavení škol a školských zařízení je upraveno ve školském zákoně v § 8. Podle něho může být zřizovatelem školy, školského zařízení jako školské právnické osoby nebo příspěvkové organizace:

- kraj,
- obec a dobrovolný svazek obcí,
- Ministerstvo školství, Ministerstvo obrany, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo zahraničních věcí,

- registrované církve a náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy,
- ostatní právnické či fyzické osoby,
- organizační složky státu.

Ve školském zákoně v § 173 až 176 je zmíněna Česká školní inspekce jako správní úřad s celostátní působností, která vykonává inspekční činnost nad všemi školami a školskými zařízeními zřízenými podle školského zákona. Podrobnější podmínky organizace a výkonu inspekční činnosti jsou obsaženy i ve vyhlášce č. 17/2005 Sb, o podrobnějších podmínkách organizace České školní inspekce a výkonu inspekční činnosti.

1.2 Počty základních, středních a vyšších odborných škol a školských zařízení v České republice včetně církevních škol [37], [8]

Podle Rejstříku škol 2005/2006 (vydává ÚIV) bylo ve zmíněném roce necelých 7000 základních včetně základních uměleckých škol, středních a vyšších odborných škol a školských zařízení v České republice.

Rejstřík jsem porovnávala s Katalogem církevních škol na rok 2005/2006, který vychází aktualizovaný každý rok. Ve zmíněném školním roce v něm bylo 130 škol zřízených církví. Z toho je 65 základních včetně základních uměleckých škol, středních a vyšších odborných škol a školských zařízení v České republice. V katalogu je u každé školy její název, adresa, zřizovatel, jméno ředitele, kontakty, dny otevřených dveří, obory, přijímací řízení, uplatnění absolventů, možnost ubytování apod.

1.3 Církevní školy v České republice a školská právnická osoba

Na začátek této kapitoly jsem vybrala motto z Bible, z Mojžíšovy knihy: „*Hospodin ukládá svému lidu dvojitý úkol: Poslouchej, co ti říkám. A naslouchej tomu, co se tě budou ptát tvoje děti.*“

Podle zákona č. 3/2002 Sb., § 7, odst. 1, písm. e), o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností (zákon o církvích a náboženských společnostech) – (dál zkráceně jen zákon o církvích) ve znění pozdějších předpisů může registrovaná církev a náboženská společnost zřizovat církevní školy podle zvláštního právního předpisu, kterým je školský zákon.

Zřizovatelé církevních škol a školských zařízení jsou si vědomi své zodpovědnosti, vyplývající z povinnosti zřizovatele, zejména za koncepci a chod církevních škol.

Neoddělitelnou součástí jejich péče je i duchovní rozměr výchovy v církevních školách a školských zařízeních. Věnují velikou pozornost zpřístupnění informací, které se týkají dění v církevním školství. Církevní školy se řídí stejnými zákonnými předpisy jako ostatní školy a školská zařízení v České republice.

Školská právnická osoba

Pro církevní školy bylo nutné vymezit v zákoně jejich právní postavení, které nebylo od roku 1989 dořešeno. Školský zákon zavádí nový typ právnické osoby pro školství - školskou právnickou osobu. V § 8, odst. 6 školského zákona je uvedeno, že registrovaná církev a náboženská společnost, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva, zřizují školy a školská zařízení jako školské právnické osoby nebo jako právnické osoby podle zvláštních předpisů např. zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku a zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů. Jak vyplývá z ustanovení § 8, je školská právnická osoba alternativní formou právního postavení školy nebo školského zařízení pro všechny druhy zřizovatelů (tuto formu právnické osoby může pro své školy zvolit kterýkoliv zřizovatel s výjimkou škol zřizovaných Ministerstvem obrany, Ministerstvem vnitra a Ministerstvem spravedlnosti). Zákon stanoví jako hlavní činnost školské právnické osoby poskytování vzdělávání a školských služeb podle vzdělávacích programů uvedených v § 3. Hlavní činnost takové osoby je vymezena jednoznačně a tím je dána odlišnost např. od příspěvkové organizace, kde vymezení činnosti závisí pouze na zřizovateli. Ustanovení § 124 až 140 školského zákona obsahují přesné vymezení školské právnické osoby, její hlavní činnost, možnost zřízení a vzniku, zrušení nebo zániku. Obsahují i úkoly, které má zřizovatel školské právnické osoby a orgány školské právnické osoby, což je ředitel a rada školy. Upřesňují její hospodaření (blíže viz kapitola 7.2), povinnost vedení účetnictví a vztah školské právnické osoby k majetku.

Metodické vedení církevních škol založené na křesťanských základech, duchovní a pastorační vedení zaměstnanců ve školách a školských zařízeních má každý zřizovatel, tj. každá církev sama na starosti. Velká část církevních škol, tj. více než 70% ze 130 církevních škol, je zřízena katolickou církví, a tak pro ně metodické vedení zajišťuje Česká biskupská konference.

Z „Katalogu církevních škol“ na rok 2005/06 vybírám ze slov Mons. F.V. Lobkowicze:

„Církevní školy a školská zařízení jsou otevřeny všem, bez ohledu na jejich náboženské přesvědčení či příslušnost. Rozhodující je pouze splnění přijímacího řízení. Studovat na těchto školách mohou tedy i ti, jejichž náboženské povědomí je velmi slabé, ale jsou ochotni přijmout duchovní rozměr příslušné církevní školy. Celkový počet církevních škol není

v poměru ke školám ostatních zřizovatelů nijak veliký, ale rok od roku se zvyšuje. Jedná se totiž o velmi významnou alternativu, po které je v naší společnosti stále větší poptávka. Státy Evropské unie totiž vesměs stojí na křesťanských základech a Česká republika se snaží do této společnosti opět vrátit. Církevní školy nabízejí nejen vzdělání a výchovu k obecně platným zásadám civilizované společnosti, ale navíc ještě umožňují svým žákům vzdělání a výchovu v křesťanském duchu. Církevní školy jsou velmi dobře hodnoceny jak Českou školní inspekcí, tak i MŠMT ČR. Jsou vyhledávány studenty věřícími, hledajícími, ale především těmi, kteří očekávají od školy kvalitní vzdělání a výchovu. Každý rok, na svátek sv. Ludmily 16. září, se tradičně slaví Den církevního školství. Tento den je svátkem všech křesťanských učitelů, žáků a studentů.“ [8, s.1]

1.4 Církev bratrská a Evangelikální teologický seminář - Vyšší odborná škola teologická a sociální

Jako konkrétní ilustraci církevní školy jsem vybrala Evangelikální teologický seminář-Vyšší odbornou školu teologickou a sociální (dál jen ETS - VOŠTS). Škola je umístěna uprostřed zeleně v areálu Církve bratrské na okraji Prahy. V areálu je také vysokoškolská kolej Tyranos Hall, Léčebné a rehabilitační středisko a Bethesda – dům pro seniory a lidi s handicapem. Zde mohou studenti vyšší odborné školy konat praxi a využívat moderně vybavenou tělocvičnu vysokoškolské koleje. Je to vyšší odborná škola, jejímž zřizovatelem je Církev bratrská. Tato církev je jednou z protestantských církví v České republice. Ve své historii také zakládala církevní školy a biblické ústavy.

V knize „120 let v božích službách“ píše J. Štěpán: „Posledním Božím darem, který mladá církev dostala v roce 1886, byla první biblická škola pro vzdělávání kazatelů, evangelistů a církevních pracovníků ve službě Slovem. Je to do značné míry překvapující, že takový hlouček věřících, jakým byla v polovině 80. let 19. století Svobodná reformovaná církev, otvírá vlastní vzdělávací středisko. Nebyla to však myšlenka nová. Už koncem předcházejícího desetiletí o to bratři z americké misie usilovali. Protože však nebyly příznivé podmínky, navrhli faráři Václavu Šubertovi a finančně podpořili otevření biblického kurzu pro vzdělání evangelistů v Krabčicích.

Když v roce 1885 farář Šubrt zemřel a s ním skončily kurzy pro diakony a evangelisty, misionář Clark znovu oživil myšlenku zřízení vlastní biblické školy a po svolení misijní společnosti konal přípravy k jejímu otevření. Bylo rozhodnuto otevřít dvouletý kurz. Program byl převzat z misijních biblických ústavů na St. Chrischoně. Vyučování na biblické škole se nedálo bez překážek. Podle tehdejších rakouských zákonů škola tohoto druhu nebyla

dovolena, a protože úřady nepřetržitě slídily, bylo nutno měnit místa vyučování. Přesto škola byla řádně skončena a zatím se nepočítalo s dalším pokračováním nového dvouletí. Po 2. světové válce se bratr Karel Kolman svědomitě připravoval k úkolu ředitele Biblické školy v Kutné Hoře. Byl na studijním pobytu na biblických školách v Anglii, Skotsku a ve Švýcarsku. Škola byla založena v roce 1947, po vydání totalitních církevních zákonů v r. 1950 zrušena. Měla mezidenominační ráz, studovali na ní Češi, Slováci a českotěšínský Poláci.“ [33, s.16, 17 + 41]

ETS - VOŠTS je církevní vyšší odbornou školou, jejímž zřizovatelem je Církev bratrská. Ta založila školu jako nepřímé pokračování školy kutnohorské. Škola byla založena 1. září 1990 jako Teologický seminář Církve bratrské. Tento seminář byl zařazen Ministerstvem školství do sítě škol jako církevní škola zpočátku pouze jedním ročníkem dálkového studia a od dalšího školního roku i denním studiem. První učitelé bojovali s nedostatkem učebnic, vzdělávacích pomůcek, českých teologických knih, vyučovacích prostor a s dalšími problémy. Tři roky trvalo, než mohl nastoupit první učitel na plný úvazek. Protože seminář byl otevřen od samého počátku studentům ze všech evangelikálních denominací, tato církevní škola byla od 1. září 1993 přejmenována na Evangelikální teologický seminář a ten se od 1. září 1996 stal vyšší odbornou školou s teologickým a pastoračním zaměřením. Od 1. září 2006 je školskou právníckou osobou zařazenou v rejstříku školských právníckých osob, který vede MŠMT.

V ETS - VOŠTS probíhá výuka ve dvou oborech – Teologická a pastorační činnost a Pastorační a sociální práce. Oba obory lze studovat v denním i dálkovém studiu. Obor Teologická a pastorační činnost připravuje budoucí kazatele, pastory, misionáře, pracovníky mezi dětmi a mládeží, křesťanské pracovníky ve sdělovacích prostředcích, duchovní ve věznicích, sociálních a diakonských zařízeních, příp. v armádě. Obor Pastorační a sociální práce připravuje pastorační asistenty a sociální pracovníky pro práci ve sborech a církvích, v křesťanských organizacích. Studium pastorační a sociální práce se snaží postavit pastorační pomoc na biblickém základu s využitím poznatků psychologie. Studium je zakončeno absolutoriem a absolvent získává právo užívat za jménem titul „diplomovaný specialista“, zkráceně „DiS.“ Od roku 2006 nabízí ETS – VOŠTS ve spolupráci s Evangelickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze vysokoškolské studium v oboru pastorační a sociální práce.

Na vizi a poslání školy se průběžně pracuje a pokud bude škola existovat, jejich verze nebude nikdy konečná. Současné znění vize vystihuje, jakou školou chce ETS - VOŠTS být. Poslední verze vize školy: „ETS - VOŠTS je vzdělávací centrum usilující o duchovní obnovu církve a

společnosti, o duchovní, odbornou a praktickou přípravu křesťanských pracovníků.“ Poslední verze poslání školy: „Posláním ETS - VOŠTS je připravovat studenty duchovně, odborně i prakticky pro službu kazatelů, učitelů, evangelistů, misionářů, pastoračních a sociálních pracovníků v církevních a necírkevních zařízeních, schopných poskytovat kvalifikovanou pomoc lidem v rizikových a krizových situacích vyžadujících odbornou péči pastoračního a sociálního pracovníka.“ Škola je členem Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Strategií školy je být školou ekumenickou. Zřizovatelem ETS - VOŠTS je Církev bratrská, ale studium je koncipováno ekumenicky pro studenty ze všech církví, kterým je blízká evangelikální teologie a také všem studentům, kteří splní podmínky přijímacího řízení. Školu velmi dobře znám, protože v ní pracuji patnáct let a z toho jedenáct let jako zástupce ředitele.

1.5 Mezinárodní školské křesťanské organizace

Mezinárodní školské křesťanské organizace, které působí také v naší zemi jsou především:

- OIEC (Oficina Internacional de Educción católica) = Mezinárodní výbor pro katolickou výchovu. Je to nevládní organizace s celosvětovou působností, která reprezentuje katolickou výchovu a vzdělávání, spolupracuje s OSN, UNESCO, UNICEF a dalšími organizacemi. Podporuje rozšiřování katolických škol a podílí se na přípravě katolických učitelů.
- CEEF (Comité Européen pour l'Enseignement Catholique) = Evropská komise pro katolickou výchovu. Je to evropská organizace, která sdružuje představitele církevního školství, školských sekcí biskupských konferencí a dalších organizací spojených s činností především katolických škol. Snaží se o podporu církevního školství v zemích střední a východní Evropy.
- GERFEC (La Groupement Européen d'Etude et de Recherche pour la Formation des Enseignant Chrétiens) = Evropská výzkumná a studijní skupina pro přípravu křesťanských učitelů. Pořádá kurzy pro křesťanské učitele, zejména v oblastech zvyšování povědomí o evropských otázkách, občanství, křesťanský pohled na evropské vzdělávání, sbližování různých vyznání v Evropě. Je určena pro učitele, výchovné poradce, vedoucí výcviků a školení pro učitele, studenty pedagogiky i budoucí učitele.

2. Školství v zahraničí včetně církevních škol

Podle J. Průchy se po roce 1989 u nás neobyčejně zvýšil zájem o zahraniční školy. Pro srovnatelnost škol byla experty UNESCO vypracována mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání ISCED.

Stručný nástin stupňů ISCED odpovídající úrovni v českém školním systému:

- ISCED 0 = předškolní (preprimární) stupeň
- ISCED 1 = primární školství (1. - 5. ročník základní školy)
- ISCED 2 = nižší sekundární/střední školství (6. - 9. ročník základní školy a nižší stupeň 6 - 8 letých gymnázií)
- ISCED 3 = vyšší sekundární/střední školství (veškeré střední školy)
- ISCED 4 = postsekundární vzdělávání nezahrnuté do terciálního (pomaturitní studium)
- ISCED 5 = první stupeň terciálního vzdělávání: 5A: magisterské studium v délce 4 - 6 let
5B: bakalářské a vyšší odborné studium
- ISCED 6 = druhý stupeň terciálního vzdělávání (doktorský studijní program) [19]

2.1 Školství v některých zemích Evropské unie včetně církevních škol

Česká republika patří mezi země Evropské unie a proto jsem vybrala několik států, které patří také k členům Evropské unie, a v nich jsem se zaměřila především na církevní školy.

Dánsko

Svoboda volby typu školy představovala vždy jeden z hlavních principů dánského systému vzdělávání. Stát poskytuje příležitost ke vzdělávání všem občanům. Mohou si vybrat alternativní typy vzdělávání, ať je k tomu vedou politické, pedagogické nebo náboženské důvody. Oficiálním náboženstvím je evangelicko-luteránská církev. Jakákoliv soukromá organizace nebo skupina může zakládat soukromé primární a sekundární školy, pokud vyhovují vyhlášeným kritériím. Vzdělávání poskytované těmito školami musí mít minimálně úroveň srovnatelnou s veřejnými školami a školy musí mít určitý minimální počet žáků. [3]

Dále cituji autora knihy „Struktury systémů vzdělávání a počáteční odborné přípravy v zemích Evropské unie“: „Zákon o soukromých školách z roku 1991 zavedl nový systém veřejného financování soukromých primárních a sekundárních škol. V rámci tohoto systému dostávají školy přiděl prostředků na provozní výdaje v přepočtu na jednoho žáka. Tento přístup zaručuje, že po odečtení školného zaplaceného rodiči dostanou soukromé školy též objem peněžních prostředků jako školy obecní.“ [3, str. 61]

Německo

V oblasti vzdělávání zaručuje ústava této země mimo jiné svobodu vědy, výzkumu a výuky, svobodu vyznání a svědomí, svobodu vykonávat náboženské obřady, svobodu výběru povolání a místa studia nebo odborné přípravy. [3]

S. Kozáková píše ve svém článku: „Systém církevních daní je v Německu zakotven v ústavě. Základem poměru státu, společnosti a církve už není zásadní oddělení. Stát nese osobní i věcné náklady na některé úkoly církve, které sám převzal a které jsou dokonce zaštitěny ústavou. Spadá sem výuka náboženství na veřejných školách, teologické katedry a fakulty na vysokých školách, duchovní péče v armádě, pohraniční stráž a ústavní duchovní péče.“ [41]

Řecko

Provoz soukromých primárních a sekundárních škol podléhá stejné právní úpravě jako provoz veřejných škol. V Řecku převládá východní pravoslavná církev. Ta zakládá soukromé školy. Soukromé školy vyučují totéž kurikulum jako veřejné školy. Pokud soukromá škola navrhne úpravu kurikula, je k její realizaci třeba souhlas Ministerstva pro národní školství a náboženské záležitosti. [3]

Francie

T. Dwyer píše v knize „Struktury systémů vzdělávání a počáteční odborné přípravy v zemích Evropské unie“: „Soukromé školství, od mateřských po vyšší sekundární školy, dnes navštěvuje 17% žáků. V tomto sektoru musí rodiče platit školné, jehož výše je v jednotlivých institucích různá.“ [3, str.159]

Soukromé školy jsou z velké většiny školy církevní - hlavně katolické, které uzavřely smlouvu se státem. Stát poskytuje významnou finanční pomoc, zvláště tím, že hradí náklady na mzdy a výdaje na počáteční a další vzdělávání učitelů. Školy, které uzavřely smlouvu, musí respektovat počty hodin a vzdělávací programy platné ve veřejném školství a podléhají kontrole státu. [3]

Itálie

Mezi základní principy vzdělávání, jak je stanoví italská ústava, patří svoboda ve vzdělávání. Povinností státu je zajistit vzdělávací instituce všech typů a úrovní. Tyto jsou otevřeny všem bez rozdílu. Povinností rodičů je vzdělávat své děti nejméně osm let, což odpovídá primárnímu a nižšímu sekundárnímu vzdělávání, které je ve státních školách poskytováno zdarma. Právem soukromých osob je zakládat školy bez finančního příspěvku ze strany státu. Na všech úrovních školského systému existují soukromé školy, které jsou spravovány soukromými fyzickými nebo právníckými osobami. Platí se na nich školné a vydávají osvědčení, která nejsou oficiálně uznávána. Na sekundární úrovni se jedná o právně uznatelné

nebo státem schválené školy na úrovni škol veřejných, které spravují nestátní veřejné nebo náboženské instituce. Stát poskytuje pomoc soukromým školám pouze výjimečně. Schopným a nadaným žákům je umožněno studium na vyšších úrovních vzdělávacího systému i v případě, že nemají dostatečné finanční zdroje, a proto jsou přijímána příslušná opatření.[3]

Jaká, o tom jsem se dočetla v článku S. Kozákové: „Od 1. 1. 1990 může každý občan rozhodovat o tom, jak bude použita určitá část jeho daně z příjmu. Poplatník může určit, zda 0,8% daně, kterou zaplatil, a zaplatil by ji vlastně v každém případě, bude použita prostřednictvím římského ústředí na financování platů kněží, stavbu a údržbu církevních budov či na charitativní účely, nebo jestli ji chce věnovat státu na sociální a humanitární účely. Zhruba 0,8% daní z příjmu těch poplatníků, kteří nevyužijí své právo směřovat část své daně, se rozdělí pro oba účely v takovém poměru, v jakém se ostatní poplatníci rozhodli dát své peníze státu nebo církvi.“ [41]

Rakousko

Právo zřizovat školy je garantováno rakouskou ústavou. Zřizovatelem většiny soukromých škol jsou státem uznané církve nebo zájmové skupiny. [3]

V knize „Struktury systémů vzdělávání a počáteční odborné přípravy v zemích Evropské unie“ jsem si přečetla zajímavou informaci o rakouském školství: „Rakouský právní řád zaručuje všeobecnou dostupnost veřejných škol bez ohledu na původ, pohlaví, rasu, postavení, společenskou třídu, jazyk a vyznání. Naproti tomu soukromým školám umožňuje, aby si vybíraly žáky podle vyznání, jazyka nebo pohlaví. V praxi k tomu dochází jen zřídka.“ [3, str. 270]

Z článku S. Kozákové vybírám: „Rakousko je jedinou zemí, kde je zaveden systém povinných příspěvků. Tyto církevní příspěvky, jejichž výše je určena řádem církevních příspěvků podle jednotlivých farností, církve samy vybírají na základě zákona o vybírání církevních příspěvků v zemi Rakousko z 1. května 1939. Rakousko pomáhá církvím také tak, že snížilo zdanění občanů s tím, že tak posiluje jejich schopnost podporovat církve. Rakousko osvobodilo církve od průmyslové, spolkové, pozemkové a majetkové daně, poskytuje státní příspěvky, subvencuje personál soukromých církevních škol a výuku náboženství na státních školách.“ [41]

J. Prokop píše v knize „K otázkám srovnávací pedagogiky“ o soukromém školství v Evropské unii: „Soukromé školy představují řadu historicky vzniklých rozmanitých typů institucí nejrůznějších zřizovatelů. Obecně se za ně považují vzdělávací instituce zakládané a organizované fyzickými osobami či nevládními organizacemi. Oba typy jsou předmětem státního dohledu, liší se však jeho formy a jeho míra. V hrubých rysech platí, že čím víc peněz

škola dostává, tím více povinností musí plnit. Nejčastějšími zřizovateli jsou církve. Jsou také zřizovateli tradičními, staršími než stát, který vlastně církve ve zřizovatelské funkci v tom či onom historicky určeném rozsahu nahradil. Církevní školy jsou ovšem v řadě zemí považovány za součást veřejného sektoru a z toho pramení jisté nesrovnalosti v dostupných statistikách.“ [18, s. 155 - 158]

2.2 Školství na Slovensku včetně církevních škol

První zprávy o škole na Slovensku jsou z 12. století. Od 13. století bylo Slovensko součástí Uher a tato skutečnost poznamenala slovenské školství na sedm set let. Rozvoj řemesel a obchodu v 15. století způsobil, že církevní školy farní, klášterní a kapitulní nemohly uspokojovat potřeby řemeslníků a obchodníků, a proto začaly vznikat školy městské. V 16. století vykonávala města dozor nad školami a schvalovala studijní a disciplinární řády. V 17. století se do Uher rozšířila reformace a vznikaly nižší a vyšší protestantské školy. Autoři knihy „Nástin dějin pedagogiky“ uvádějí: „Boje mezi katolíky a evangelíky poznamenaly evangelické školství, takže počet evangelických škol značně poklesl. Zbýlých několik latinských evangelických škol mělo vynikající úroveň.“ [5, str. 106 - 107]

V tomto století vznikaly také první odborné školy na Slovensku - např. báňská akadémia. Zvýšená péče o školství byla patrná za vlády Marie Terezie. Roku 1777 byl vydán pro uherské země školní řád a jeho vydáním se ustoupilo od rakouského centralizmu a Slovensko získalo vlastní školskou organizaci od národních škol po univerzity. Byla zavedena povinná šestiletá školní docházka. Koncem 18. století ubývá jako vyučovací jazyk slovenština a přibývá němčina a maďarština. Nové ekonomické potřeby si vynutily změny v učebních plánech a zvýšila se jejich diferenciaci. První slovenské gymnázium vzniklo v roce 1862 a přibývala další. Roku 1868 vznikl tzv. národnostní zákon, který upravil vyučování na národních školách. Po čtvrtém ročníku národní školy mohly děti přejít na měšťanskou školu, která byla nepovinná a vyučovacím jazykem byla maďarština. Od roku 1891 byly zřizovány státní maďarské školy obecné a Slovákům zbyly jen školy soukromé bez státních subvencí.

J. Průcha v knize „Vzdělávání a školství ve světě“ píše: „Málokterý národ v Evropě prošel tak progresivním vývojem svého vzdělávacího systému jako Slováci v posledních několika desetiletích – od zaostalého školství a poměrně vysokého podílu negramotného obyvatelstva ještě před 1. světovou válkou až po současný systém s parametry školství obdobnými jako ve vyspělých zemích.“ [22, str. 274]

Slovenské školství prošlo v dalších letech třemi vlnami mohutného rozvoje. První vlna růstu nastala v období předmnichovské republiky (1918 - 1938), kdy docházelo k významným

legislativním a organizačním opatřením pro budování slovenské vzdělanosti. Bylo to zejména ve školním roce 1927/1928 zavedením osmileté povinné školní docházky. Druhé období růstu zaznamenalo slovenské školství v 50. - 60. letech, kdy rostla síť škol všech stupňů. Třetí období růstu slovenského školství nastalo po listopadu 1989 a probíhá dodnes. [22]

2.3 Školství v USA včetně církevních škol

Až do konce 19. století neměly USA svou vlastní pedagogickou teorii a školní výchova v této zemi se rozvíjela pod vlivem anglických pedagogických tradic. Po dlouhou dobu přicházely z Anglie nejen vyučovací postupy, ale také učebnice a obsah vyučování. První samostatný pedagogický proud se začal rozvíjet od konce 19. století a byl to pragmatismus. Pragmatická pedagogika vyžadovala, aby výchova byla „aktivní“, těsně spojená se zájmy dítěte. Do roku 1890 byla zákonem zavedena povinná školní docházka ve dvaceti sedmi státech Unie. Ve většině z nich trvala do čtrnácti let, ale někde výjimečně také do patnácti let. Teprve roku 1918 bylo dosaženo vydání zákonů o povinné školní docházce ve všech tehdejších čtyřiceti osmi státech USA. Střední vzdělání poskytovala v USA na konci 19. století téměř výhradně střední škola „high school“, která navazovala na osmiletou základní školu. Střední vzdělání bylo v té době v USA elitním vzděláním a dostávalo se ho jen poměrně malému počtu mladých lidí. Po druhé světové válce se začaly američtí pedagogové hlouběji zamýšlet nad situací americké výchovy a jejich snaha vedla ke konstruktivnějším a reálnějším základům výchovy, která měla připravit mladou generaci na život. [2]

V současné době jsou za vzdělávání odpovědné převážně obce a stát, i když existuje množství soukromých a církevních školských zařízení. Ve většině států USA je bezplatná povinná školní docházka od 6 do 16 let, ale většina studentů ji končí až v 17 či 18 letech po získání středoškolského vzdělání. Po ukončení střední školy studenti dostávají „středoškolský diplom“. V USA nemají obdobu maturitní zkoušky jako v našem státě, ale jsou ohodnoceni na základě celkového prospěchu ve všech ročnících. V této zemi existuje mnoho světově proslulých univerzit (Harvard, Yale, Princetown, Berkeley) a dalších vysokých škol. Většina z nich je dotovaná státem, ale značnou část nákladů studia hradí studenti s pomocí půjček na školné a dalších forem podpory. Vláda také poskytuje prostředky na studijní materiály, stravování, výzkumné granty a vzdělávací programy pro studenty indiánského původu.

3. Historie školství a pedagogiky včetně církevních škol

3.1 Historie českého školství včetně církevních škol

Ke zpracování poměrně širokého tématu jsem nakonec vybrala citace z knih:

„Dějiny školství a pedagogiky“ od kolektivu autorů v čele s M. Somrem [27],

„Stručný průvodce dějinami pedagogiky“ od kolektivu autorů v čele s V. Štverákem [35],

„Chrestomatie z dějin pedagogiky“ od kolektivu autorů v čele se Z. Kučerou [13]

a článek „K historii českého církevního školství“ od F. Morkese [39].

Výchova a vzdělání v otrokářské společnosti

Mezi první zmínky o výuce patří na území Babylónie nejstarší historicky dokázaná kultura sumersko - akkadská, která vznikla kolem roku 2910 př.n.l. Tam se učily babylónské děti klínovému písmu, řeči sumerské, matematice a geometrii, literatuře a také lékařství, právům, teologii i astrologii. U babylonských chrámů se proto nacházely bohaté knihovny. [27]

Výchova a vzdělání ve starém Římě

M. Čadská v knize „Stručný průvodce dějinami pedagogiky“ píše: „Řečtí otroci jsou prvními vychovateli, nahrazujícími dřívější rodinnou výchovu. Za nimi přicházejí i svobodní řečtí učitelé, aby vzdělávali římskou mládež podle řeckého vzoru. Tak vznikají na rozdíl od starších elementárních škol, v nichž učil domácí učitel, první vyšší školy na římské půdě. Nejvyšším stupněm se stávají školy řečnické. V období rozkladu římského imperia vzniká nový myšlenkový proud - křesťanství, jako syntéza orientálního náboženství a stoické filozofie.“ [35, s. 25]

Působení řeholních řádů ve výchově

V naší zemi byly zakládány hlavně klášterní školy, které sloužili především pro vzdělání řádových mnichů. Druhou kategorií škol tvořily školy katedrální, které zajišťovali především přípravu světských kněží. K řádům, které tyto školy zakládaly, patřily zejména: benediktini, augustiáni, premonstráti, františkáni (zakladatelem jejich řádu je sv. František z Asisi) a jezuité. Jejich vyučování bylo pro všechny bezplatné. Na všech stupních škol vyučovali pouze členové řádu. Každý jezuita musel nějakou dobu vyučovat, i když byl později pověřen jiným úkolem. [13]

Husitské hnutí a jeho negativní vliv na školství

Husitské hnutí se projevilo i ve školství a výchově. Zanikaly klášterní školy, celkový vývoj školství se pozastavil. V prvních letech byla omezena i činnost univerzity. [35]

Bratrské školy

Specifické poslání měly v historii našeho školství školy bratrské. Obvykle v nich vyučoval kněz, někdy svěřoval výuku svým pomocníkům, jáhnům. Výuka byla vedena v češtině a organizována ve dvou stupních. Základem výuky býval katechismus a některá jeho vydání byla pro praktickou potřebu přímo opatřena i slabikářem a abecedou. [39]

Význam Jana Amose Komenského

A. Lukešová píše o tomto výjimečném učiteli: „Jméno Jana Amose Komenského je spjato hlavně s pedagogikou, ač on sám se s větším či menším zaujetím věnoval i dalším oborům, hlavně pansofii a církevní tvorbě. Osobnost Jana Amose Komenského je proto nemožné uzavřít do jediné podoby. Je v něm současně pedagog, zakladatel moderní výchovy, teolog, jazykovědec, filosof, fyzik, kartograf, politický mluvčí pobělohorských exulantů.“ [13, s. 173] V knize Dějiny školství a pedagogiky píše M. Somr: „V roce 1614 se Komenský stal učitelem a duchovním v Přerově. Komenský zdůrazňoval jednotu rozumového vzdělání a výchovy charakteru. Korunou a srdcem celé pedagogiky je Komenskému výchova náboženská. Komenského odkaz přetrval na věky. Dodnes jsou jeho myšlenkami inspirováni tvůrci školských reforem. V naší vlasti se Komenskému dostává velké úcty a uznání. Na den jeho narození 28. března byl stanoven Den učitelů.“ [27, s. 49 - 50]

Pro vývoj církevního školství bylo důležité pobělohorské období, v němž dochází k výrazné náboženské netoleranci. Ta přinutila k odchodu ze země také posledního biskupa Jednoty bratrské a pedagoga světového významu - J. A. Komenského. Obdobně z našich zemí zmizely i bratrské školy, jejichž činnost pokračovala v exilu. [39]

Marie Terezie a Josef II.-zavedení povinné školní docházky

Za vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II. došlo v Rakousku k zásadním společenskoekonomickým změnám. Tato žena, která měla mnoho dětí, zavedla povinnou školní docházku po zrušení jezuitského řádu 21. července 1773. Tehdy byl zásluhou J. I. Felbigera vydán Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařsko-královských dědičných zemích. [13]

Vlastenečtí učitelé

V knize „Dějiny školství a pedagogiky“ píše její autor: „Učitel - vlastenec se vyvinul ze staršího typu učitele - kantora, člověka znalého hudby a schopného jejího aktivního provozování. Pro kantora je typické, že byl ekonomicky zabezpečen právě díky hudební činnosti provozované v kostele a při lidových slavnostech, školní práce byla druhořadou záležitostí a nebyla hlavním zdrojem obživy. Mezi nimi přední místo zaujímá Jakub Jan Ryba

(1765 - 1815), známý hudební skladatel, učitel venkovské triviální školy v Rožmitále pod Třemšínem.“ [27, s. 158 - 159]

Čteme-li ukázky z Rybovy pedagogické práce, objevujeme, že se stal učitelem z velké lásky k lidem, k dětem. [28]

Konkordát ve školství

V roce 1855 došlo tzv. konkordátem k vymezení vzájemných vztahů církve a školy. Byla vyhlášena povinná osmiletá školní docházka. Konkordát v podstatě stanovil, že o náboženské vyučování pečovala církev a státu náležel vrchní dozor. [9]

Císařský patent

Císařský patent z 8. dubna 1861 zaručil protestantům rovnost s katolíky, svobodu vyznání, samosprávu škol apod. [39]

Zavedení pravidelného platu učitele

Nesporným pokrokem bylo zavedení pravidelného platu učitele. Jeho společenské postavení se zvýšilo i tím, že nyní dostával plat od příslušného úřadu a byl tak zbaven ponižující úlohy vybírat peníze od rodičů. [27]

Zákon z roku 1868 a zestátnění škol

Podle zákona z roku 1868 převzal řízení škol stát a dozor nad školami přešel z farářů na místní školní rady, z vikářů na okresní školní rady a z konsistoře na zemskou školní radu. Tato doba byla v otázkách vzájemného vztahu církve a státu v oblasti školství dost dynamická. Byla obnovena dříve zaniklá gymnázia, veškeré pravomoci v řízení škol i dozor nad nimi převzal v plném rozsahu stát. Řízení škol pak bylo realizováno prostřednictvím školních rad, které byly zřizovány jako zemské, okresní a místní. Začínala vítězit představa, že škola je instituce kulturní a vědecká a že v ní mají rozhodovat pouze pedagogické ohledy. Neměla být spojena s církví, protože pak by s touto církví byla svázána společnými zájmy. Ideálem byla škola volná, v níž by se mládež různého vyznání učila a připravovala společně. [39]

Vzdělávání dospělých

V polovině našeho století, po duchovním a mravním otřesu z druhé světové války, se projevila vůle po vzdělávání dospělých. Tendence k celoživotnímu prohlubování a sebezdokonalování byla důsledkem prudkého technologického a společenského rozvoje. Na straně evangelické a v menší míře i katolické tato tendence vyústila vznikem samostatných, církvemi zčásti podpořených akademií. Vznikaly také vyšší internátní lidové školy, velkoměstské domy křesťanského vzdělávání a studijní centra. [13]

M. Salajka píše v knize „Chrestomatie z dějin pedagogiky“: „V soudobé společnosti se stalo pokračující poznávání, specializační příprava, eventuálně rekvalifikace přirozenou nutností. Stalo se to základní podmínkou pro ty, kteří chtějí uspět pracovně a společensky.“ [8, s. 474]

Význam T. G. Masaryka pro školství

Vývoj pedagogického myšlení u nás v letech buržoazní republiky výrazně ovlivnil T. G. Masaryk (1850 - 1937). Masarykovy filozofické, politické a pedagogické názory přejímala velká část učitelstva. Na dny 1. - 3. července 1920 byl pod záštitou prvního prezidenta republiky T. G. Masaryka svolán do Prahy První sjezd československého učitelstva a přátel školství v osvobozené vlasti. [35]

J. Cach píše v knize „T. G. Masaryk - O škole a vzdělání“: „Částí Masarykova projevu byla i pasáž o vývoji vztahu katolické církve, státu a školství v monarchii, kapitola, která byla kritikou školského klerikalismu a současně „vyznáním“ vnitřního vztahu k hodnotám necírkevního náboženství uplatněným tam, kde stav vědeckého poznání (základem bylo svérázné pojetí pozitivismu) nedovoluje odhalit zákonitosti společenských i přírodních věd. Ve školách, v duších naší mládeže se odehrává právě ten historický proces, nazývaný konflikt vědy a víry, boj vědy a náboženství. To všechno jsem prožíval intenzívně, třeba bez otřesů, ale pro mnohé a mnohé bývala škola místem nejtěžší krize. Kdo by neznal obsah křesťanství, byl by vlastně cizincem na naší kulturní půdě, a jak by kdo mohl pochopit evropské dějiny a řády, kdyby nebyl poučen o podstatě a vývoji církví?“ [1, s. 26 + 127]

Nacismus v duchu svých idejí organizoval i školství.

Brutálním zákrokem bylo zavření vysokých škol 17. listopadu 1939. Nacistická okupační politika se neomezila jen na uzavření vysokých škol, ale výrazně potlačovala také střední školy. Vyšší škola, odpovídající našim gymnáziím, byla nacisty zkrácena z devíti na osm let a od šesté třídy se větvila. Základní dokument o učitelském vzdělání byl vydán až v říjnu 1945. [27], [5]

3.2 Novodobá historie českého školství po roce 1945 včetně církevních škol

Československá socialistická pedagogika

Po osvobození v roce 1945 začíná nová etapa ve vývoji československé pedagogiky. Přeměna společnosti probíhala v hospodářské oblasti, politické, kulturní. Byla zavedena komunistická výchova mládeže i dospělých.

V. Jůva popisuje tuto dobu v knize „Vývoj pedagogického myšlení“ takto: „Po osvobození Československa Sovětskou armádou probíhá ostrý politický boj o charakter školy. Tento boj

se rozhodl teprve únorovým vítězstvím v roce 1948 ve prospěch jednotné socialistické školy.“
[6, str. 130]

Školský zákon z roku 1948

Školský zákon č. 95/1948 Sb. zavedl jednotné základní devítileté vzdělávání dětí od šesti do patnácti let. Byl prvním ze školských poválečných zákonů, ve kterých krystalizovala podoba výchovně vzdělávacího procesu. Tento zákon zavedl jednotnou nediferencovanou školu. [6]

Reforma školství v roce 1953

Školská reforma vyjádřená zákonem č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů ze 24. dubna 1953 si položila vysoký cíl – zajistit v krátké době pro většinu dětí úplné jedenáctileté střední vzdělání. Prakticky většina dětí navštěvovala jenom osmiletou střední školu od šesti do čtrnácti let, takže základní devítileté povinné vzdělání bylo redukováno na osm let. [27]

Školský zákon z roku 1960

Obecnou koncepci výchovy a vzdělání v Československu ustálil na šedesátá a sedmdesátá léta školský zákon č. 186/1960 Sb. Tento zákon rozlišoval předškolní výchovu v jeslích a mateřské škole, základní vzdělání na základní devítileté škole, střední a vyšší vzdělání v učňovských školách a odborných učilištích, v odborných dvou až tříletých školách a ve středních odborných a všeobecně vzdělávacích školách a čtyř až šestileté vysokoškolské vzdělání. [6]

Školský zákon 1978

V. Jůva píše v knize „Vývoj pedagogického myšlení“: „Školský zákon č. 63/1978 Sb. zkrátil základní školu na osmiletou, ale všeobecnou školní docházku naopak prodloužil na desítiletou s perspektivou, aby v blízké budoucnosti každý občan dosáhl úplného dvanáctiletého středoškolského vzdělání s maturitou. Nový zákon č. 39/1980 Sb. změnil vysoké školství v naší zemi.“ [6, str. 136]

Školský zákon v roce 1984

Federální shromáždění ČSSR přijalo 22. března 1984 zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon). Tento školský zákon platil přes dvě desetiletí, než byl vydán nový školský zákon č. 561/2004 Sb., který je dnes platný. Přes poměrně značné množství úprav upravoval školský zákon č. 29/1984 Sb. záležitosti týkající se školství nedostatečným způsobem, i když byl několikrát novelizován. Byla jím uzákoněna povinná desetiletá školní docházka a zrovnoprávněny všechny tři proudy středních škol. Základní ustanovení školského zákona vymezovala, které školy byly součástí výchovně vzdělávací soustavy. Patřily do ní školy základní, základní umělecké školy, učiliště, střední školy,

gymnázia, speciální školy a vyšší odborné školy. Mateřské školy a další školská zařízení také byla součástí výchovně vzdělávací soustavy, ale pojednával o nich zákon č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních. Ve školském zákoně 29/1984 Sb. nebyla výše uvedená zařízení obsažena. Podmínkou bylo, aby výše uvedené školy byly zařazeny do sítě škol, předškolních a školských zařízení podle zákona č. 564/1990 Sb., zákona ČNR o státní správě a samosprávě ve školství, § 13 až 13c. [35]

České školství po roce 1989 včetně církevních škol

Po listopadu 1989 došlo v naší zemi, vedle dalších změn, i k obnově církevního školství. Tato obnova byla přitom provázána argumentací, že jde o opětovnou renesanci školství, jehož existence byla násilně přerušena totalitním systémem. Pro církve byl nejdůležitější novelou zákon č. 171/1990 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon), který po více než čtyřiceti letech znovu umožnil zřizovat církevní školy. Církevní školy, které se zúčastnily výzkumu k této práci, vznikly nebo jejich činnost byla obnovena po násilné přestávce, kdy byla u moci komunistická strana, po roce 1989 a jsou tedy poměrně mladé [viz tabulka v příloze č. 5].

O církevním školství pojednává vedle ostatních dokumentů též tzv. Bílá kniha, neboli Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, schválený usnesením vlády č. 77/2001 ze dne 22. ledna 2001, a to ve své kapitole týkající se financování školského systému. [12]

V. Spilková ve své knize „Současné proměny vzdělání učitelů“ uvádí: „V kontextu transformace českého školství po r. 1989 patří problematika proměn učitelské profese a strategie přípravného a dalšího vzdělávání učitelů k bílým místům vzdělávací politiky a k nesystematicky řešeným otázkám školské reformy. Výrazným pozitivním zlomem ve vzdělávací politice, týkající se učitelů a systému jejich přípravy, je vznik Národního programu rozvoje vzdělávání, který představuje ucelený koncept žádoucí proměny vzdělávání v České republice v horizontu pět až deset let. Důraz je zde položen na kvalitní učitele jako klíčové aktéry v prosazování nového paradigmatu vzdělávání.“ [29, s. 11]

Ing. Daniel Kuchyňka, který v České biskupské konferenci (dál jen ČBK) zastupoval církevní školství, napsal na webových stránkách ČBK, že „šestnáct let novodobého církevního školství ukázalo, že církevní školy jsou společností respektovány a mnohdy vyhledávány. Církve si málo uvědomují potenciál, který v evangelizaci společnosti církevní školy mají. Každý, kdo církevní školou prošel, má bez ohledu na jeho víru a přesvědčení přinejmenším pojem o náboženství a církvi. Pokud by náš národ byl národem věřících lidí, neměly by církevní školy smysl.“ [42]

3.3 Historie vzniku vyšších odborných škol po roce 1996 včetně církevních škol

Zvláštností struktury českého školství jsou vyšší odborné školy. Zařazují je do této části, protože patří k novodobé historii školství a také proto, že na vyšší odborné škole pracují. V roce 1996 v naší zemi vznikl nový druh škol. Byly legislativně ustanoveny zákonem č. 258/1996 Sb., zákon o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon) – (úplné znění, jak vyplývá z pozdějších změn a doplnění), jako mezistupeň mezi střední a vysokou školou a vyhláškou MŠMT č. 265/1996 Sb., vyhláška MŠMT, kterou se stanovují podrobnosti o organizaci studia a jeho ukončování ve vyšších odborných školách, stanovila podrobnosti o organizaci studia a jeho ukončování. Podle klasifikace ISCED jsou vyšší odborné školy zařazeny na stupni 5B v systému školství, tedy jako terciální nevysokoškolské vzdělávání. Školský zákon řeší nově vzdělávání na vyšších odborných školách v § 92 až 107. Také byla po jeho vydání novelizována vyhláška pojednávající o vyšším odborném školství, která má č. 10/2005 Sb. Tyto školy předpokládají u studentů absolvování úplného středoškolského vzdělávání, ukončeného maturitou. Délka vzdělávání na vyšších odborných školách je v denní formě nyní sjednocena na tři roky, u zdravotnických oborů na tři a půl roku podle školského zákona § 92. Jejich absolvování nenabízí studentům získání vysokoškolského diplomu, ale studium je zakončeno absolutoriem a absolvent získává právo užívat za jménem titul „diplomovaný specialista“, zkráceně „DiS.“ V zákoně o pedagogických pracovnících se u učitelů vyšších odborných škol nevyžaduje pedagogická, ale pouze odborná způsobilost. Tento přístup odpovídá snaze přiblížit vyšší odborné vzdělávání vysokoškolskému, ve kterém rovněž odborná stránka kvalifikace dominuje nad pedagogickou. Vyšší odborné církevní školy se řídí stejnými zákony, nařízeními vlády a vyhláškami jako školy necírkevní. O úplatě za tento druh vzdělávání viz.kapitola 7.1 a 7.2.

4. Vedoucí funkce řídicího pracovníka ve školách včetně církevních škol

4.1 Funkce ředitele školy v historii

V knize „Stručný průvodce dějinami pedagogiky“ popisuje funkci ředitele v 15. století jeden z autorů V. Štverák takto: „Ředitel školy (rektor, magister) ustanovený na jeden rok, míval nižší univerzitní gradus. Věnoval se i službě v kostele a písařství. Jeho pomocníkem býval kantor se succentorem. Ředitel i kantor dostávali od města důchod buď v penězích nebo v naturáliích, od žáků školní plat a různé dávky: pennales - za ořezávání pera, jarmarkales - o výročních trzích, kretales - za křidu, sekýrales - za štípaní dříví ap. Kromě toho učitelé vybírali poplatky za psaní dopisů a různých listin, za kalendáře neboli minuce, koledy a rekordace, za kostelní kantace. Podle Zikmunda Wintera bydlil ředitel i kantor ve školní budově, umístěné poblíž kostela. Oběd mívali někdy zajištěn na faře. Dozor nad školou v 15. století zajišťovaly jednak magistráty prostřednictvím svých inspektorů (v Praze po dvou v každé farnosti), jednak univerzita, která podle vzoru pařížské Sorbonny měla právo dosazovat a stvrzovat učitele do škol královských i panských.“ [35, s. 35]

4.2 Funkce ředitele školy v dnešní době

Největší zájem na zavedení systému péče o kvalitu školy a zároveň nejlepší postavení pro jeho prosazení má ředitel školy. Jeho motivy při péči o kvalitu školy mohou být: zájem o studium, tj. počet studentů, efektivní vynakládání prostředků, dobré vztahy se zřizovatelem, uspokojení z práce, odborný růst jednotlivců, image školy, stabilita, obsah studia, zaměstnanost absolventů. Rizika a obavy může mít ředitel školy z pracovní, administrativních nároků, schopnosti změn v metodách řízení, strnulosti při schvalování změn v dokumentaci, kolize s představami zřizovatele či okolí, vybočení z řady, z rizika konfliktů uvnitř školy či rizika závazků do budoucna. Funkce ředitele školy a školského zařízení je přesně popsána ve školském zákoně v § 164 až 166.

V § 164 jsou výslovně definovány zákonné povinnosti a zároveň kompetence ředitele školy a to bez rozdílu zřizovatele:

- a) rozhoduje o všech záležitostech týkajících se poskytování vzdělávání a školských služeb, pokud zákon nestanoví jinak,
- b) odpovídá za to, že škola poskytuje vzdělávání a školské služby v souladu se vzdělávacími programy školy uvedenými v § 3,
- c) odpovídá za odbornou a pedagogickou úroveň vzdělávání a školských služeb,

- d) vytváří podmínky pro výkon inspekční činnosti České školní inspekce a přijímá následná opatření,
- e) vytváří podmínky pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a pro práci školské rady, pokud se podle tohoto zákona zřizuje,
- f) zajišťuje, aby osoby uvedené v § 21 byly včas informovány o průběhu a výsledku vzdělávání dítěte, žáka nebo studenta,
- g) zajišťuje spolupráci při uskutečňování programů zjišťování výsledků vzdělávání vyhlášených ministerstvem,
- h) odpovídá za zajištění dohledu nad dětmi a nezletilými žáky ve škole a školské zařízení.

Ředitel školy zřizuje pedagogickou radu jako svůj poradní orgán, projednává s ním všechny zásadní pedagogické dokumenty a opatření týkající se vzdělávací činnosti školy. Při svém rozhodování ředitel školy k názorům pedagogické rady přihlédne. Pedagogickou radu tvoří všichni pedagogičtí pracovníci školy.

V § 165 jsou definována práva a povinnosti ředitele školy a školského zařízení, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí. Zvláště vyjmenované kompetence ředitelů veřejných škol a školských zařízení vyplývají jednak ze skutečnosti, že ředitelé těchto škol mají postavení statutárního orgánu dané právnické osoby (viz § 166), jednak z toho, že skutečnosti uvedené v tomto ustanovení jsou správními rozhodnutími, na která se vztahuje správní řád uvedený v zákoně č. 500/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Změnou proti předchozímu právnímu stavu je, že školský zákon zde výslovně vymezuje rozhodování ředitele veřejné školy nebo školského zařízení v oblasti státní správy, která mají charakter rozhodování o individuálních právech a povinnostech účastníků vzdělávání. Zároveň je výslovně stanoveno, že ředitel veřejné školy nebo školského zařízení vystupuje jako osoba pověřená výkonem státní správy pouze v rámci tohoto rozhodování. Podle ustanovení § 183, odst. 3 školského zákona je odvolacím orgánem proti dále uvedeným správním rozhodnutím ředitele veřejné školy a školského zařízení krajský úřad.

Ředitel veřejné školy a školského zařízení:

- stanovuje organizaci a podmínky provozu školy a školského zařízení,
- odpovídá za použití finančních prostředků ze státního rozpočtu přidělených podle § 160 až 163 v souladu s účelem, na který byly přiděleny,
- předkládá rozbor hospodaření podle závazné osnovy a postupu stanoveného ministerstvem.

Ředitel veřejné školy a školského zařízení rozhoduje o právech a povinnostech v oblasti státní správy v těchto případech:

- přeřazení žáka nebo studenta do vyššího ročníku do vyššího ročníku a povolení individuálního vzdělávacího plánu,
- přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání a ukončení předškolní vzdělávání,
- odkladu povinné školní docházky,
- převedení žáka do odpovídajícího ročníku základní školy,
- přijetí k základnímu vzdělávání, přestupu žáka a převedení žáka do jiného vzdělávacího programu, povolení pokračování v základním vzdělávání,
- přijetí ke vzdělávání ve střední škole, vyšší odborné škole a v konzervatoři,
- přestupu, změně oboru vzdělání a přerušení vzdělávání,
- opakování ročníku po splnění povinné školní docházky,
- snížení nebo prominutí úplaty za poskytování vzdělávání a školských služeb,
- podmíněného vyloučení a vyloučení žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení,
- uznání dosažené vzdělání,
- povolení a zrušení individuálního vzdělávání žáka.

V § 166 je vymezeno jmenování do funkce ředitele. Ředitele školské právnické osoby zřizované ministerstvem, krajem, obcí nebo svazkem obcí, ředitele příspěvkové organizace a vedoucího organizační složky státu, jmenuje do funkce zřizovatel na základě jím vyhlášeného konkursního řízení při splnění předpokladů stanovených zákonem o pedagogických pracovnících v § 5 a při splnění podmínek konkursního řízení. Tyto předpoklady jsou:

- výkon přímé pedagogické činnosti: pro ředitele mateřské školy to jsou tři roky, pro ředitele základní a základní umělecké školy to jsou čtyři roky a pro ředitele střední a jazykové školy, konzervatoře a vyšší odborné školy to je pět let,
- ředitel školy zřizované Ministerstvem školství, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí si musí vedle praxe při přímé vyučovací povinnosti nejpozději do dvou let ode dne, kdy začal funkci ředitele vykonávat, doplnit znalosti v oblasti řízení školství absolvováním studia pro ředitele škol v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. To se však netýká ředitelů, kteří byli ke dni nabytí účinnosti školského zákona ve funkci alespoň deset let.

Ředitel může být odvolán z funkce v případech přesně vymezených školským zákonem, tj. při závažném porušení nebo neplnění právních povinností a při dosažení věku 65 let. V § 166, odst. 7 je určeno, že funkci ředitele školy nebo školského zařízení, jejichž činnost vykonává

jiná právnická osoba, vykonává statutární orgán nebo člen statutárního orgánu této právnické osoby.

4.3 Funkce ředitele v dnešní době v církevních školách

Pro funkci ředitele církevní školy platí ustanovení školského zákona obdobně jako pro ředitele ostatních škol a školských zařízení. Týkají se ho povinnosti a práva výše uvedená v § 164 zmíněného zákona. V § 165 není ředitel církevních škol zmíněn. Postavení ředitelů církevních škol se v daném ohledu odlišují od škol veřejných tím, že právní vztahy mezi církevní školou a školským zařízením a jejími žáky a studenty jsou postaveny na smluvním principu. Případné spory mezi takovou školou a jejími žáky či studenty řeší soud v občansko správním řízení. Povinnosti a práva vyplývající z § 165 však ředitel církevní školy vykonává také, i když to nemá výslovně v zákoně stanoveno. Ředitel církevní školy však musí mít jasně stanoveno, ke komu se může žák či rodič žáka ve sporných případech odvolat. Nejčastější možností odvolání je možnost odvolat se ke zřizovateli církevní školy. Pokud je církevní škola školskou právnickou osobou, potom je možné podat odvolání k radě školské právnické osoby.

V § 166 školského zákona se hovoří o jmenování a odvolávání ředitele z funkce. Ředitel církevní školy zde není vůbec zmíněn. Ředitel církevní školy je jmenován zřizovatelem, tj. církví a pokud je škola školskou právnickou osobou, na návrh rady této právnické osoby. Není podmínkou, že musí být vypsáno konkursní řízení. Církev jako zřizovatel, a pokud je škola školskou právnickou osobou na návrh rady této právnické osoby, může ředitele i odvolat. Ustanovení odst. 7, § 166 vymezuje, kdo může vykonávat funkci ředitele školy a školského zařízení, jejichž činnost vykonává jiná právnická osoba než školská právnická osoba a příspěvková organizace (např. s.r.o. nebo o.p.s. nebo a.s.).

V příloze k nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko - psychologické činnosti pedagogických pracovníků, je pro veřejné školy určen podle počtu tříd či studijních skupin a typu školy přesný počet hodin, které má ředitel školy stanoveny jako přímou vyučovací povinnost. Z tohoto je patrné, na které školy se toto nařízení vztahuje. Na ředitele v církevních školách se toto ustanovení nevztahuje.

5. Personalistika – pedagogičtí a nepedagogičtí pracovníci školy, požadavky na učitele a předpoklady pro výkon profese učitelů a zaměstnanecké výhody pracovníků ve školách včetně církevních škol

Personalistika je obor, který se zaměřuje na získávání zaměstnanců pro organizaci, na práci s nimi a na motivaci těchto zaměstnanců k práci. Personalista školy musí umět zpracovat analýzu pracovních míst, musí umět připravit dobré hodnotící pohovory se zaměstnanci, případně musí umět vymyslet motivační systém zaměstnaneckých výhod.

Pro moji práci jsem si vybrala z širokého okruhu možností, které personalistika poskytuje, okruh personální práce se zaměstnanci školy. Z tohoto okruhu jsem si z pedagogických zaměstnanců vybrala pouze personální práci s učiteli také proto, aby moje práce nebyla příliš obsáhlá.

5.1 Pedagogičtí a nepedagogičtí pracovníci škol

Jedním z důležitých úkolů ředitele školy je zaměstnat odborníky ve všech činnostech, které se ve škole či školském zařízení musí vykonávat. Ve škole je důležitý celý pracovní kolektiv, tedy včetně nepedagogických pracovníků. Mohou jimi být pracovníci zaměstnaní v administrativě, při správce, úklidu či drobní údržbáři starající se o majetek školy. Nezbytnými jsou pro školu především pedagogičtí pracovníci. Ti jsou vymezeni v zákoně o pedagogických pracovnících. Podle § 2 tohoto zákona je pedagogickým pracovníkem ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko - psychologickou činnost. Jsou zde vyjmenováni ti, kteří vykonávají tuto přímou pedagogickou činnost:

- učitel,
- vychovatel,
- speciální pedagog,
- psycholog,
- pedagog volného času,
- asistent pedagoga,
- trenér,
- vedoucí pedagogický pracovník.

5.2 Požadavky na učitele, předpoklady pro výkon tohoto povolání a zaměstnanecké výhody pracovníků ve školách

Učitel, jeho osoba a jeho hodnoty jsou neodmyslitelnou součástí toho, co učí. Profese učitele je jednou z nejstarších profesí v kulturních dějinách lidstva. Vysokoškolské vzdělávání učitelů základních škol se začalo v naší zemi uskutečňovat až od roku 1946. Profesní skupina učitelé je velmi diferencovaná, a to jak kvalitativně (charakterem a obsahem pracovní činnosti, věkem a pohlavím učitelů), tak také kvantitativně (počtem učitelů v jednotlivých druzích škol). Všechny kategorie učitelské profese jsou v naší zemi feminizované (s výjimkou učitelů vysokých škol). To znamená, že v profesní skupině učitelů tvoří ženy výraznou většinu.

Předpoklady a požadavky pro výkon činnosti pedagogických pracovníků, tedy i učitelů (dál budu v této kapitole používat jen vybranou skupinu pedagogických pracovníků, tj. zkráceně jen učitele) jsou vyjádřeny v zákoně o pedagogických pracovnících v § 3 až 23. Základními předpoklady pro výkon činnosti učitelů jsou:

- plná způsobilost k právním úkonům,
- odborná kvalifikace,
- bezúhonnost,
- zdravotní způsobilost,
- prokázání znalosti českého jazyka.

Plné způsobilosti k právním úkonům dosahuje v České republice fyzická osoba zpravidla zletilostí. Bližší pravidla a podmínky pro získání odborné kvalifikace obsahují ustanovení zákona o pedagogických pracovnících § 6 až 22 podle toho, na jakém druhu školy či školského zařízení je učitel zaměstnán. Bezúhonnost prokazují učitelé před vznikem pracovního vztahu předložením výpisu z evidence rejstříku trestů, který nesmí být starší než tři měsíce. Zdravotní způsobilost se posuzuje v souladu s ustanovením směrnice Ministerstva zdravotnictví č. 49/1967 Sb., o posuzování zdravotní způsobilosti k práci. Tuto vstupní prohlídku musí učitelé absolvovat u smluvního lékaře závodní preventivní péče, se kterým má škola uzavřenu smlouvu. Poplatek za vstupní prohlídku hradí učitelé a škole nevzniká povinnost poplatků učitelům dodatečně uhradit. Znalost českého jazyka se prokazuje podle § 4 zákona o pedagogických pracovnících.

Podle stejného zákona v § 23 je určena přímá pedagogická činnost učitelů. Podrobný rozsah stanovení přímé vyučovací povinnosti upravuje nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků. Týdenní pracovní doba učitelů je rozdělena vždy na dvě části - na výkon přímé pedagogické činnosti a na výkon prací

souvisejících s touto přímou pedagogickou činností. Týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti stanoví ředitel školy každému učiteli na období nebo pololetí školního vyučování.

V tomto zákonném ustanovení je upraveno i zastupování nepřítomného učitele. Výčet některých prací souvisejících s přímou pedagogickou činností obsahuje pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení (čl. 8), který vydalo MŠMT pod. č. j. 14 269/2001 - 26 na základě zmocnění školského zákona č. 29/1984 Sb. Tento pracovní řád je platný pro zaměstnance a zaměstnavatele ve školách a školských zařízeních zřizovaných orgány veřejné správy. Jeho platnost nezanikla ani zrušením zákona č. 29/1984 Sb., podle ustanovení zákona o pedagogických pracovnících v § 39.

Zákon o pedagogických pracovnících stanoví i povinnost učitelů dál se vzdělávat. V § 24 je upraveno, kde se mohou učitelé vzdělávat, jaký o tom obdrží doklad a také je zde upraveno, na jaké volno mají v této souvislosti učitelé nárok. V § 29 tohoto zákona je zaveden pojem kariérní systém. Je to soubor pravidel, která jsou stanovena pro zařazení učitelů do kariérních stupňů. Jsou zde také stanoveny podmínky a další kvalifikační předpoklady postupu učitelů do vyššího kariérního stupně.

Zaměstnanecké výhody poskytují školy svým zaměstnancům především formou příspěvků z FKSP. Stále je platná vyhláška č. 114/2002 Sb., o FKSP, ve znění pozdějších předpisů. Tato vyhláška upravuje příjmy a hospodaření s fondem v organizačních složkách státu a v příspěvkových organizacích. Úprava FKSP pro školskou právnickou osobu zřízenou MŠMT, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí viz kapitola 7.2.

V málokteré profesi hrají charakteristiky osobnosti tak velkou roli, jako je tomu u učitelů. Některé školy vydávají metodologické řady pro učitele své školy o tom, jak se mají učitelé chovat. Pro názornost uvedu některé body z Kodexu pedagogického pracovníka školy, který je metodologickou pomůckou v Projektu řízení školy. M. Cerman uvádí: „K některým zásadám patří respektovat osobnost každého žáka i rodiče, vystupovat v práci profesionálně, vyjadřovat svobodně svoje názory a respektovat právo na názor druhých, dodržovat všechna pravidla bezpečnosti práce, hygieny i požární ochrany ve škole, jednat vždy tak, aby nepoškodil jméno školy.“ [plné znění Kodexu viz příloha č. 13]

Zajímavý pohled na učitele ve škole mi také poskytla kniha „Pedagogika“ od F. J. Tomáška, kardinála České republiky: „Nejrozhodnějším výchovným činitelem je osobnost vychovatele. Proto musí mít vychovatel aspoň hlavní předpoklady zdaru výchovy. K prvním předpokladům náleží pedagogický talent. Pedagogický talent sám o sobě však nestačí. Je třeba také pedagogických vědomostí a praxe. Vychovatel působí na svěřence více svou osobností než

svými slovy. Jednotícím střediskem veškerého výchovného umění je jeho osobní život.“ [36, s. 89 - 90]

Dovolte mi vsunout básnický pohled na učitelku, jak si ji představoval J. Steinbeck:

Jako polapené světlušky

V jejích hodinách našim plánům nestačil celý svět.

Dokázala nás zapojit do vzrušených diskusí,

sotva že jsme se nepoprali.

Každé ráno jsme k ní přicházeli s novými pravdami,

novými nápady, novými poznatky

sevřenými v našich dlaních jako polapené světlušky.

Když odešla, zmocnil se nás smutek, ale to světlo neodešlo.

Zanechala na nás své znamení, zanechala nám knihu,

kterou učitel píše v myslích svých žáků.

Měl jsem mnoho učitelů, kteří nás učili věci jsoucí

jedním uchem dovnitř a druhým ven.

Ale jen málo takových, jako byla ona,

jen málo takových, kteří ve mně vytvořili něco nového, nový postoj, nový hlad.

Myslím, že do značné míry jsem jen nesignovaným dílem oné učitelky.

Jaká nesmrtelná síla spočívá v rukou takového člověka!

California Teachers Association Journal, October 1957 [30]

5.3 Požadavky na učitele, předpoklady pro výkon tohoto povolání a zaměstnanecké výhody pracovníků v církevních školách

Učitelé v církevních školách musí splňovat předpoklady a požadavky dané zákonem o pedagogických pracovnících, pokud jsou tyto školy zařazeny do rejstříku škol a školských zařízení. Podobně jako školský zákon i zákon o pedagogických pracovnících obsahuje v některých částech ustanovení vztahená výlučně na pedagogické pracovníky škol a školských zařízení zřízovaných orgány veřejné správy. Ustanovení zákona o pedagogických pracovnících zmíněné pro všechny učitele obecně (viz předchozí kapitola) platí i pro učitele církevních škol. Výjimku tvoří v zákoně o pedagogických pracovnících v § 5 , odst. 2 a 3, který se týká funkčního studia ředitelů škol zřízených MŠMT, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí. Netýká se tedy ředitelů církevních škol, i když někteří ředitelé církevních škol si toto vzdělání dobrovolně doplňují.

Další výjimka je v § 23 zákona o pedagogických pracovnících, kde odst. 2 a 5 hovoří o tom, že týdenní rozsah hodin přímé vyučovací povinnosti pro školy zřízené MŠMT, krajem, obcí nebo svazkem obcí provádí ředitel pouze u těchto škol podle prováděcího právního předpisu, kterým je nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko - psychologické činnosti pedagogických pracovníků, ve kterém stanoví vláda rozsah přímé pedagogické činnosti pedagogických pracovníků a tedy i učitelů. Učitelů církevních škol se toto zákonné ustanovení netýká. Rovněž výčet prací souvisejících s přímou pedagogickou činností, který obsahuje dosud platný pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřizovaných orgány veřejné správy, není pro učitele církevních škol závazný. Také celá hlava IV zákona o pedagogických pracovnících, tedy ustanovení o dalším vzdělávání a kariérním systému pedagogických pracovníků a tedy i učitelů se vztahuje výhradně na učitele škol zřizovaných MŠMT, krajem, obcemi a svazkem obcí, a dále také na pedagogické pracovníky zařízení sociální péče. Nevztahuje se tedy na učitele církevních škol, i když ty dobrovolně další vzdělávání pedagogickým pracovníkům umožňují.

Církevní školy mohou svým zaměstnancům poskytnout zaměstnanecké výhody pouze, pokud si vytvoří sociální či obdobný fond. Pro tyto fondy musí mít vždy stanovená pravidla pro jejich příjmy a hospodaření s nimi. Tyto školy nemohou tvořit FKSP ani pokud jsou školskými právníckými osobami (viz školský zákon § 138).

Charakteristika osobnosti učitelů v církevních školách hraje stejně velkou úlohu jako u učitelů veřejných škol. Každá církev jako zřizovatel církevní školy může vydat svou vlastní metodologickou pomůcku pro chování a charakterové vlastnosti, které očekává od učitelů svých škol. Katolická církev prostřednictvím České biskupské konference vydala v roce 2005 „Etický kodex křesťanského učitele“ a očekává, že všichni vyučující v církevních školách, zřízených katolickou církví, přijmou tento etický kodex učitele jako závazný. [Příloha 12 k této bakalářské práci obsahuje celý text tohoto kodexu.]

6. Vybavenost škol, informační systémy, komunikace se zaměstnanci ve školách včetně církevních škol

6.1 Vybavenost škol, informační systémy, komunikace se zaměstnanci ve školách

Vybavenost škol nábytkem i učebními pomůckami je velmi různá a je přímo závislá na finančních prostředcích školy. Důležité také je, na jakém místě se škola nachází i na zřizovateli, jak dbá o svou „školičku“. Školy všech zřizovatelů jsou vybaveny lavicemi a židlemi, křídovou tabulí a houbou. Vybavení se však liší podle velikosti i druhu školy. Při návštěvách ve školách jsem zjistila, že dnes už téměř každá škola má jednu či více počítačových učeben. Školy mají dnes téměř v každé učebně televizi a video a také zpětný projektor nebývá vzácností. Také data projektor už vlastní mnoho škol. Každá škola nemá vlastní jídelnu. Důležitost informačních systémů v dnešní době ve škole je zřejmá. Ředitel musí komunikovat, jak se zaměstnanci (vnitřní systém), tak musí mít vybudovaný systém komunikace se žáky, s rodiči (vnější systém). Každá škola má svůj systém, který využívá. Ten ukazuje, jak je vedení schopné komunikaci rozvíjet. Velmi důležité jsou i komunikační kanály, kterými proudí potřebné informace k učitelům a zaměstnancům školy. I v dnešní době nových komunikačních technologií jsou nejvíce využívány nástěnky a oběžníky. Tam najdou učitelé termíny schůzí, setkání, výjezdů apod. V moderní škole ředitel jistě využívá i novou metodu a tou je elektronická pošta a SMS zprávy. Informačním systémem směrem ven k veřejnosti může být power pointová prezentace školy na videu či DVD. Také dobře vypracované a aktualizované webové stránky mohou sloužit škole k prezentaci a ke komunikaci s rodiči ve všech druzích škol a školských zařízeních. Škola se může prezentovat (spíše na menších městech a v obcích) i v místním rozhlasu či časopise. Ve školách by měla být umístěna na veřejném místě nebo na místě k tomu určeném (v kanceláři školy apod.) výroční zpráva školy. Může být, je-li dobře vypracována, dobrým obrazem školy i jejího vedení. Ředitelé komunikují se svými učiteli a zaměstnanci na pravidelných poradách.

6.2 Vybavenost škol, informační systémy, komunikace se zaměstnanci v církevních školách

Vybavenost církevních škol je stejně jako u škol veřejných závislá na finančních prostředcích, velikosti školy, místě apod. Vlastní školní jídelnu má málo církevních škol. Úroveň a vybavení církevních škol se velmi liší. Potvrdilo se mi to při návštěvě deseti z nich. Informační systémy a komunikace se zaměstnanci v církevních školách se nijak neliší od systémů a komunikace v ostatních školách. Záleží jenom na finančních zdrojích, které škola má a jak moderní techniku může zakoupit pro svou školu.

7. Ekonomika - zdroje finančních prostředků škol, hospodaření školské právnické osoby, mzdové a ostatní výdaje vyplývající z pracovně právních vztahů ve školách včetně církevních škol

Motto: Vzdělání je investice, která je motorem ekonomického růstu a zvyšování produktivity práce, investice, která přispívá k rozvoji osobnosti i celé společnosti a která redukuje sociální nerovnosti.“ (Education at a Glance, OECD Indicators 1997, Paris)

7.1 Zdroje finančních prostředků škol

Ustanovení školského zákona v § 160 až 163 o finančních prostředcích škol a školských zařízení ze státního rozpočtu korespondují s předchozí právní úpravou a dochází pouze k dílčím změnám. Ve srovnání s předchozí právní úpravou je přidělování finančních prostředků školy upraveno přehledněji tím, že jsou tyto výdaje škol a školských zařízení ze státního rozpočtu řešena samostatnou částí zákona. Na rozdíl od předchozí právní úpravy již zákon nepoužívá pojmu „přímé výdaje na vzdělání“ pro označení výdajů financovaných ze státního rozpočtu. Obsahově definuje tyto státem financované výdaje nový zákon naprosto stejně. Platí tedy, že u veřejných škol a školských zařízení zapsaných v rejstříku škol a školských zařízení budou z prostředků státního rozpočtu financovány mzdové a ostatní výdaje vyplývající z pracovně právních vztahů, výdaje spojené s výukou dětí a žáků zdravotně postižených, výdaje na učební pomůcky, školní potřeby, učebnice, pokud jsou poskytovány bezplatně, výdaje na další vzdělávání pedagogických pracovníků a výdaje na činnosti, které přímo souvisejí s rozvojem škol a kvalitou vzdělávání. Pokud jde o ostatní výdaje (zejména investiční výdaje a výdaje na provoz, ale také výše uvedené výdaje nad rozsah prostředků poskytnutých ze státního rozpočtu), i nadále platí, že tyto financuje škola z dalších finančních zdrojů, zejména z vlastních příjmů, z prostředků zřizovatele, popřípadě jiných osob. Přidělování finančních prostředků na výdaje soukromých škol ze státního rozpočtu upravuje zákon č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením, ve znění pozdějších předpisů. O přidělování finančních prostředků církevním školám viz další kapitola 7.2. Školský zákon v § 160 zvýrazňuje princip normativního přidělování prostředků poskytnutých ze státního rozpočtu. Finanční prostředky ško­le a školskému zařízení se poskytují podle skutečného počtu dětí, žáků nebo studentů, nejvýše však do povolené kapacity školy zapsané ve školském rejstříku. Do skutečného počtu dětí, žáků nebo studentů se započítávají i cizinci, kterým se podle § 20, odst. 1 a 3 poskytuje vzdělávání nebo školské služby za stejných podmínek jako státním občanům České republiky. Vyhláška MŠMT č. 65/2005 Sb., vyhláška o krajských normativech, stanoví členění

krajských normativů, ukazatele rozhodné pro jejich stanovení, jednotky výkonu pro jednotlivé krajské normativy, vztah mezi ukazateli a jednotkami výkonu apod. Podle § 163 školského zákona lze právníkům osobám vykonávajícím činnost školy a školského zařízení z kapitoly státního rozpočtu 333 MŠMT poskytovat i další finanční prostředky pro školy všech zřizovatelů. Výše těchto prostředků je poskytována na rozvojové programy a na pokusná ověřování vyhlášená MŠMT a tvoří mandatorní výdaje výše zmíněné kapitoly státního rozpočtu.

Podle školského zákona je v §123 zmíněna pro školy možnost úplaty za vzdělání a školské služby. V souladu s ustanovením zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod je v čl. 33, odst. 3 vymezeno, na jakých školách lze poskytovat vzdělávání za úplatu. V základních a středních školách zřízených MŠMT, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí mohou školy vzdělávání poskytovat pouze bezúplatně. Úplatu lze požadovat pouze ve veřejných mateřských školách, základních uměleckých školách, veřejných školních družinách, školních klubech a střediscích volného času. Také je možné vzdělávání za úplatu poskytovat ve vyšších odborných školách. Podmínky, splatnost úplaty, možnost snížení a nejvyšší možnou výši úplaty stanovuje MŠMT jednotně vyhláškou č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, pro veřejné mateřské školy, vyhláškou č. 71/2005 Sb., o základním uměleckém vzdělávání, pro veřejné základní umělecké školy a vyhláškou č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, pro veřejné školní družiny, školní kluby a střediska volného času. U vyšších odborných škol stanovuje horní hranici pro výši úplaty vyhláška č. 10/2005 Sb., o vyšším odborném vzdělávání. Finanční prostředky získané platbou této úplaty pak jsou jednoznačně příjmem všech škol nebo školských zařízení (viz § 133 školského zákona).

7.2 Zdroje finančních prostředků v církevních školách a hospodaření školských právníků osob

Zdroje finančních prostředků v církevních školách upravuje školský zákon. Pro přidělování finančních prostředků školám a školským zařízením zřízených církví platí stejná ustanovení jako pro školy zřízené MŠMT, krajem, obcí nebo svazkem obcí s několika výjimkami. U církevních škol jsou z prostředků státního rozpočtu přidělovány finanční prostředky na veškeré výdaje, tedy i provozní, s výjimkou výdajů na pořízení a zhodnocení dlouhodobého majetku.

V § 162 školského zákona je určen způsob rozpisu a poskytování prostředků státního rozpočtu jiným než veřejným školám, tedy i církevním. Zatímco církevní školy, tedy školy a školská zařízení zřízené církví nebo náboženskou společností, jsou i nadále financovány přímo

z MŠMT, soukromým školám a případně i církevním školám, jejichž zřizovateli nebyl udělen státní souhlas ke zřizování škol, poskytuje prostředky státního rozpočtu krajský úřad.

V souladu s ustanovením čl. 33 zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod a školského zákona v § 123, odst. 1, je možné v církevních školách poskytovat vzdělávání za úplatu na každém druhu školy. Církevní školy mohou vzdělávání za úplatu poskytovat v mateřských, základních včetně základních uměleckých škol, středních i vyšších odborných školách i ve školských zařízeních. Výše úplaty je příjmem právnické osoby, která vykonává činnost dané školy či školského zařízení.

Hospodaření školských právnických osob

Církevní školy zřízené registrovanou církví a náboženskou společností v měsících, kdy tuto bakalářskou práci vypracovávám, mají možnost stát se školskou právnickou osobou. Nebylo proto možné uvést přesné číslo, kolik církevních škol tuto možnost využije. Hospodaření školské právnické osoby je upraveno ve školském zákonu v § 133 až 138. Zákon výčtem uvádí obvyklé zdroje příjmů školské právnické osoby. Kromě příjmů výslovně vymezených může školská právnická osoba hospodařit i s dalšími finančními prostředky (např. se sponzorskými a jinými příspěvky na činnost školy). V § 133 jsou mezi příjmy uvedeny i příjmy získané úplatou za vzdělávání a školské služby. Pravidla pro přidělování finančních prostředků a hospodaření školských právnických osob, které mají neziskový charakter, jsou stanovena tak, aby se minimalizovala rizika nevhodného použití veřejných prostředků, které jsou vynakládány na školství z veřejných zdrojů. Sjednocení těchto pravidel pro školy a školská zařízení všech zřizovatelů, tedy i pro církevní školy, je předpokladem pro fungování systému, jeho správu, řídicí a kontrolní činnost. V § 135 školský zákon stanoví jasné zásady, za nichž je možno doplňkovou činnost provádět. Školské právnické osoby zřizované orgány veřejné správy mohou doplňkovou činnost vykonávat pouze za podmínek stanovených ve zřizovací listině nebo zřizovatelské smlouvě. U školských právnických osob zřizovaných církví nebo u soukromých škol o provozování doplňkové činnosti rozhoduje rada školské právnické osoby. V ustanovení § 136 je uvedeno, že v rámci pravidel hospodaření právnické osoby zákon vylučuje ty činnosti, které jsou z hlediska efektivního využití veřejných prostředků vynakládaných na školství nepřiměřeně rizikové. V odst. 2 je výčet zákazů týkající se všech školských právnických osob. Taková právnická osoba nesmí zřizovat jiné školské právnické osoby, obecně prospěšné společnosti a nadace, zakládat právnické osoby podle obchodního zákoníku a účastnit se na podnikání těchto osob, nesmí zajišťovat závazky jiných osob a také nesmí poskytovat dary (s výjimkou darů z FKSP nebo jiného peněžního fondu zřízeného pro sociální účely a prospěchových stipendií a ocenění podle § 30 až 31 školského

zákonu). V odst. 3 stejného zákonného ustanovení jsou další zákazy. Je zde uvedeno, co má školská právnická osoba zakázáno, ale zákazy se týkají pouze školských právnických osob zřízených MŠMT, krajem, obcí nebo svazkem obcí. Toto ustanovení zákona se netýká církevních škol. V § 137 je vymezeno, které peněžní fondy může školská právnická osoba vytvářet. Školské právnické osoby všech zřizovatelů musí vždy vytvářet rezervní a investiční fond. FKSP musí vytvářet pouze školské právnické osoby veřejných škol. V používání FKSP u školských právnických osob je jediný podstatný rozdíl proti pravidlům, která mají u FKSP příspěvkové organizace. Jde o ustanovení školského zákona, kde v § 138, odst. 3 je rozšířeno použití prostředků FKSP i na starobní nebo plně invalidní důchodce. U příspěvkových organizací na tuto skupinu zaměstnanců prostředky FKSP nelze vztáhnout. Zákon připouští tvorbu jakýchkoliv dalších mimorozpočtových fondů, takže církevní školy mohou mít zřízen např. sociální fond. Musí však mít vždy stanovená pravidla pro naplňování a čerpání fondů.

7.3 Právní předpisy pro odměňování zaměstnanců ve školách

Platné právní předpisy, vždy ve znění pozdějších předpisů, pro odměňování zaměstnanců všeobecně a tedy i zaměstnanců škol jsou:

- pro veřejné školy:
 - zákon č. 143/1992 Sb., o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech (dál zkráceně jen zákon o platu),
 - nařízení vlády č. 330/2003 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě,
 - nařízení vlády č. 469/2002 Sb., kterým se stanoví katalog prací a kvalifikační předpoklady ve veřejných službách a správě,
- pro církevní školy:
 - zákon č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělků (dál zkráceně je zákon o mzdě).

7.4 Mzdové a ostatní výdaje vyplývající z pracovně právních vztahů ve školách

Mezi hlavní výdaje ve školách patří mzdové a ostatní výdaje vyplývající z pracovně právních vztahů. Řídí se výše uvedenými právními předpisy pro odměňování zaměstnanců ve školách. Od 1. ledna 2007 by měl nabýt účinnosti zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který má nahradit dosud platný zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Tento obsahuje v části šesté odměňování za práci, odměnu za pracovní pohotovost a srážky

z příjmu z pracovně právního vztahu. Ustanovení zákona o mzdě a zákona o platu budou obsažena v novém zákoníku práce.

Plat je peněžité plnění poskytované za práci zaměstnanci zaměstnavatelem, kterým je:

- stát,
- územní samosprávný celek,
- státní fond,
- příspěvková organizace,
- školská právnická osoba zřízená MŠMT, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí.

Platy se vyplácí zaměstnancům, kteří jsou v pracovně právním vztahu k veřejné škole. Školy soukromé a církevní nejsou zahrnuty mezi výše uvedené zaměstnavatele (odměňování v církevních školách viz další kapitola 7.5). Vláda nařídila podle § 23, odst. 1, písm. b) až f) zákona o platu vydat nařízení vlády č. 330/2003 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, kde jsou uvedeny platové tarify - ty jsou určeny platovou třídou (dle kvalifikace a dosaženého vzdělání) a platovým stupněm (dle délky praxe). Kromě platových tarifů je zde uvedena i výše příplatků. Ostatními výdaji vyplývajícími z pracovně právních vztahů jsou především výdaje na zdravotní a sociální pojištění. Ze zákona č. 589/1992 Sb., zákon ČNR o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, vychází částka, kterou hradí zaměstnavatel, a ta činí 26% z úhrnu vyměřovacích základů z příjmů zaměstnanců školy a toto pojistné zahrnuje pojistné na nemocenské a důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Zákon č. 48/1997 Sb., zákon o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, určuje další částku, která tvoří ostatní výdaje organizace. Jde o 9% z úhrnu vyměřovacích základů z příjmů zaměstnanců na zdravotní pojištění. Dalšími výdaji vyplývajícími z pracovně právních vztahů jsou odměny z dohod konaných mimo pracovní poměr a to jsou dohody o provedení práce a dohody o pracovní činnosti. Ve školách by se dohody o pracovní činnosti a provedení práce měly používat jen zřídka, a to především pro krátkodobé a neopakující se činnosti.

7.5 Mzdové a ostatní výdaje vyplývající z pracovně právních vztahů v církevních školách

Také u církevních škol platí, že mzdové a ostatní výdaje vyplývající z pracovně právních vztahů tvoří hlavní část výdajů školy. Ing. Daniel Kuchyňka, bývalý ředitel sekce pro církevní školství při České biskupské konferenci řekl v časopise *Universum*, „že mzdové výdaje tvoří 80% rozpočtu církevních škol, 10% tvoří provozní výdaje a zbylých 10% investice“. [40]

Právě proto, že zákon o platu nezahrnuje církevní školy mezi zaměstnavatele, kteří podle něho vyplácejí, vyplácejí tyto školy za vykonanou práci svým zaměstnancům mzdu podle zákona o mzdě. Mzda je peněžité plnění a plnění peněžité hodnoty (naturální mzda) poskytované zaměstnavatelem zaměstnanci za práci. Mzda se vyplácí podle zákona o mzdě. Ostatní výdaje vyplývající z pracovně právních vztahů, tedy částka pojistného na sociální pojištění a politiku zaměstnanosti, na zdravotní pojištění a také výdaje na odměny z dohod konaných mimo pracovní poměr, musí platit církevní škola stejně jako veřejné školy.

V souvislosti se zavedením nové právní formy pro školy a školská zařízení – školské právnické osoby – bylo nezbytné tuto osobu doplnit mezi výčet těch zaměstnavatelů, jejichž zaměstnancům je poskytován plat a odměna za pracovní pohotovost podle zákona o platu. Toto bylo provedeno v zákoně č. 562/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona, v části IV. Změna se však týká pouze školských právnických osob veřejných škol. Netýká se tedy školských právnických osob zřízených církví.

8. Okruhy problémů a vyslovení hypotéz, kterými se zabývám

1. Hypotéza – okruh vedoucí pracovníci - stanovení vize, strategie, směřování církevních škol

Církevní školy vznikly většinou až po roce 1989. Jsou tedy většinou vznikem mladší než školy veřejné [viz příloha 5 - tabulka]. Z uvedeného vyplývá, že ředitelé církevních škol mohou být ve své funkci maximálně šestnáct let. Právě v těchto šestnácti letech se mnohem více začalo hovořit o vizi a strategii, o rozvoji škol. Povinností ředitele vyplývající ze školského zákona je také dělat vlastní hodnocení škol (viz § 12). Výše uvedené skutečnosti mě přivedly k vyslovení první hypotézy:

„Vedoucí pracovníci, ředitelé církevních škol, mají vypracovaný plán rozvoje škol, mají jasně stanovenou vizi a strategii škol a znají cíl a směřování církevních škol lépe než vedoucí pracovníci ve veřejných školách.“

2. Hypotéza – okruh z personalistiky - péče o zaměstnance v církevních školách

Z mé dlouholeté zkušenosti zástupce ředitele církevní školy jsem pochopila, že mnoho učitelů v církevních školách je odborně způsobilých k výuce, ale na rozvoj pedagogické způsobilosti a na další vzdělávání pedagogických pracovníků se vydává málo peněz a také často chybí vedoucímu zaměstnanci úsilí najít odpovídající školení a vzdělávání pro učitele.

Také to, co je samozřejmostí ve veřejných školách, tj. příspěvek na stravování zaměstnanců, na penzijní připojištění apod., u některých církevních škol chybí. Někdy jde o neznalost zákonů, jaké má ředitel možnosti a někdy je to nedostatek chuti se těmito problémy zabývat. Z těchto zkušeností vyplynula další hypotéza:

„Péče o zaměstnance v církevních školách je na nižší úrovni a zaměstnanci mají menší zaměstnanecké výhody než ve školách veřejných.“

3. Hypotéza – okruh vybavení škol a funkčnost informačních systémů v církevních školách

Církevní školy vznikaly po roce 1989 ve velké rychlosti. Z vlastní zkušenosti i ze zkušenosti dalších pracovníků církevních škol vím, že zpočátku neměly školy vlastní prostory, a tak vyučovaly v nevyhovujících prostorech. Např. v kostelech a modlitebnách, které se používají k setkávání věřících lidí, ale pro výuku nejsou přizpůsobené. Školy neměly vlastní vybavení, a tak u některých přetrvalo, že nemají např. vhodné stoly pro výuku žáků, studentů apod. Církevní školy, zvláště střední a vyšší odborné, neměly dostatek odborných učebnic a moderních vzdělávacích pomůcek. Školy byly vděčné za vyřazenou techniku z jiných pracovišť (např. výpočetní techniku, obrazovky, tiskárny, kopírky apod.). K dobré funkčnosti

informačních systémů je však potřebné zastaralou techniku nahradit novou. Z těchto postřehů vyplynula další hypotéza:

„Vybavení církevních škol a rovněž komunikace vedení školy se zaměstnanci je na nižší úrovni než u škol veřejných, školy používají k výuce zastaralou techniku a nemají dobře vybudované informační systémy.“

4. Hypotéza – okruh z ekonomiky - tvorba systému mezd, příplatků a odměn zaměstnanců a vnitřního mzdového předpisu v církevních školách

Na pravidelných setkáních ředitelů církevních škol jsem se dozvěděla, že církevní školy nemusí dodržovat přesný počet učitelů na počet žáků a studentů jako veřejné školy. Na rozpisu dotace pro církevní školu bývá toto číslo uvedeno, má však pouze informativní charakter. Školy, jejichž zřizovatelem je registrovaná církev, mají větší volnost při tvorbě mzdových tarifů a systému příplatků a odměn i při tvorbě vnitřního mzdového předpisu. Vypíací svým zaměstnancům mzdy podle zákona o mzdě a nemusí přesně dodržovat platové tarify jako školy veřejné. Z předchozího vyplynula další hypotéza:

„Finanční ohodnocení učitelů a zaměstnanců v církevních školách je vyšší než ve školách veřejných.“

9. Technické řešení nastíněných problémů – metody, techniky, oblasti zjištění

9.1 Technika a metoda zjišťování (dotazník a řízený rozhovor)

Ke zjištění výše nastíněných hypotéz jsem použila metodu výzkumného zjišťování formou dotazníku. U některých otázek jsem použila formu ústního dotazování a řízeného rozhovoru s řediteli, případně zástupci církevních škol. Dotazník k výzkumu a tabulka otázek řízeného rozhovoru jsou v příloze k této práci [viz tabulky v příloze 1 a 4]. Při výběru tématu bakalářské práce jsem chtěla postihnout důležité oblasti církevního školství. Téma je obsáhlé, a proto dotazník a řízený rozhovor obsahují velký počet otázek. Pro práci jsem stanovila 93 otázek, avšak pro moji práci jich bylo použitelných jen 48 [viz tabulky v příloze 2 a 3]. Otázky v dotazníku jsem rozdělila do čtyř oblastí, které se shodují s okruhy problémů vyslovených hypotéz:

- vedoucí pracovníci: 1-3, 35, 38-40;
- personalistika: 4-10, 12-13, 21-24;
- vybavení škol a informační systémy: 19-20, 25, 29-30, 42-47;
- ekonomika: 11, 14-18, 26-28, 31-34, 36-37.

Odpovědi na otázky 41 a 48 byly odděleny proto, že odpověď na ně není ano či ne, ale šlo o počet žáků a rok založení školy. Otázky 6-10 byly položeny v oblasti dotazování k 2. hypotéze nadbytečně. Odpovědi na ně však byly důležité pro kapitolu o personalistice. Nadbytečně byly v oblasti ekonomiky položeny otázky 32-34, které se týkají výuky kroužků na škole, tedy mimoškolní činnosti, kterou se v této práci nezabývám. Otázka 39 týkající se přímé vyučovací povinnosti ředitelů nebyla správně položena pro všechny školy, kterých se výzkum týkal. Ředitelé veřejných škol mají počet hodin přímé vyučovací povinnosti daný § 23 zákona o pedagogických pracovnících. Asi polovina otázek, které byly vysloveny k 2. hypotéze, mi pomohla při vypracování kapitoly o personalistice, nikoliv však k výzkumnému zjišťování podkladů k ní. Šedesát procent otázek v oblasti ekonomiky pro zjištění výsledku 4. hypotézy bylo položeno nesprávným způsobem. Posloužily však k napsání kapitoly o ekonomice.

Řízený rozhovor obsahuje 12 otázek, jejichž tabulka je v příloze k této práci [viz příloha 4].

Podle Katalogu církevních škol pro rok 2005/06 je v České republice celkem sto třicet škol a školských zařízení. Oslovila jsem osobně nebo elektronickou poštou šedesát církevních a šedesát veřejných škol a školských zařízení z celé České republiky. Jde o školy základní včetně základních uměleckých škol, střední a vyšší odborné včetně školských zařízení. Záměrně jsem vynechala mateřské školy, protože tento druh škol má odlišný způsob výuky a

často malé množství zaměstnanců. Odpovědi na některé otázky u těchto škol by mohly být zavádějící. Vrátilo se mi třicet dotazníků z církevních škol (tedy padesát procent všech rozdaných dotazníků) a třicet sedm dotazníků škol veřejných (o málo víc než šedesát procent všech rozdaných dotazníků). Poskytlo mi to možnost srovnání církevních i veřejných škol. Při vyhodnocení dotazníků jsem zjistila, že oslovené základní umělecké školy mají dost odlišné počty žáků a také odpovědi na některé otázky nebyly vždy vhodné pro objektivní zpracování dotazníků. Z církevních škol, od kterých se mi vrátily dotazníky, bylo osm základních škol, jedenáct středních škol, devět vyšších odborných škol a dvě jiná školská zařízení. Z veřejných škol to bylo čtrnáct škol základních, jedenáct škol středních, šest vyšších odborných škol a šest jiných školských zařízení [viz graf v příloze 7]. Zcela záměrně jsem úplně vynechala školy soukromé, protože mají mnohé ze zjišťovaných skutečností odlišné jak od církevních tak i od veřejných škol.

Otázky řízeného rozhovoru jsem položila při různých setkáních osobně deseti ředitelům církevních škol a jedenácti ředitelům veřejných škol. Šlo tedy asi o jednu šestinu z počtu církevních i veřejných škol, které jsem oslovila v průzkumu. Odpovědi ředitelů mi pomohly ke zpracování jednotlivých kapitol a také při potvrzení či vyvrácení hypotéz, které jsem si pro svou práci stanovila. Dotázat jsem se měla i rodičů žáků či studentů. Všichni studenti ve vyšších odborných školách jsou plnoletí a své problémy ve škole si řeší sami. Rodiče žáků a studentů základních a středních škol, žáky a studenty všech škol jsem oslovit mohla, ale vzhledem k celorepublikovému rozsahu oslovených škol to nebylo reálné.

9.2 Oblast zjištění problému k 1. hypotéze : „Vedoucí pracovníci, ředitelé církevních škol, mají vypracovaný plán rozvoje škol, mají jasně stanovenou vizi a strategii škol a znají cíl a směřování církevních škol lépe než vedoucí pracovníci ve veřejných školách.“

[viz přílohy: graf 8 + tabulka otázek (1-3) řízeného rozhovoru 4 + tabulka odpovědí církevních škol 2 + tabulka odpovědí veřejných škol 3]

Ředitelé škol v otázce komunikace a zpětné vazby (otázky jedna a dvě) odpověděli téměř shodně. 100% ředitelů všech škol si myslí, že řídí svou školu kvalitně, komunikují se zaměstnanci o cílech školy a zajímá je jejich zpětná vazba. Plán rozvoje školy (otázka tři) má vytvořeno 78% veřejných škol, ale jen 63% církevních škol. Na otázku ohledně stanovení vize a strategie školy (otázka třicet pět) odpovědělo 93% církevních škol a 86% veřejných škol, že ji má vypracovanou. Na grafu 8 je patrné, že sloupce kladných odpovědí na otázku třicet pět je téměř stejně vysoký. Stejně procento ředitelů církevních i veřejných škol (jako u otázky třicet pět) považuje za důležité pravidelné setkávání pedagogické rady (otázka třicet osm). K

povinnostem ředitele patří i přímá vyučovací povinnost (otázka třicet devět). 43% ředitelů církevních škol vyučuje víc než pět hodin týdně. U veřejných škol je to téměř stejně, tj. 41%. Hospitace v hodinách nedělá pouze ředitel v 63% církevních škol a v 59% veřejných škol (otázka čtyřicet).

Vlastní interpretace výzkumného zjištění

Myslím, že otázky k této části byly položeny správně a velice mi pomohly i odpovědi na otázky řízeného rozhovoru. Při rozhovorech s řediteli církevních škol na posledním setkání před prázdninami letošního roku, jsem kladením otázek řízeného rozhovoru zjišťovala, zda vědí, kam jejich škola, kterou vedou, směřuje. Vyplývalo z nich, že jim ve většině případů nezbývají síly na přemýšlení nad budoucností své školy. Přesto se většina z nich snaží formulovat vizi a strategii školy.

9.3 Oblast zjištění problému k 2. hypotéze: „Péče o zaměstnance v církevních školách je na nižší úrovni a zaměstnanci mají menší zaměstnanecké výhody než ve školách veřejných.“

[viz přílohy: graf 9 + tabulka otázek (4-6) řízeného rozhovoru 4 + tabulka odpovědí církevních škol 2 + tabulka odpovědí veřejných škol 3]

Na otázku čtyři odpovědělo 49% veřejných a 43% církevních škol, že má vypracovaný plán rozvoje zaměstnanců. Pravomoci a odpovědnosti zaměstnanců má většina ředitelů všech škol jasně rozděleny a vymezeny (otázka pět). Výběrová řízení na uvolněná místa zaměstnanců vypisuje 57% církevních a 46% veřejných škol (otázka šest). Svého zástupce má na škole ředitel v 93% všech oslovených škol (otázka sedm). Z dalších odpovědí na otázky je patrné, že veřejné školy mají v 81% škol finanční účetní jako zaměstnance školy na rozdíl od mzdové účetní – tu má jen 51% těchto škol (otázky osm a devět). U církevních škol vyplývá z odpovědí, že finanční a mzdovou účetní dělá v 50% škol jedna osoba. Výchovného poradce na škole má 87% škol církevních a jen 73% škol veřejných (otázka deset). Další část mého dotazníku směřovala k dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků a k výhodám, které tito zaměstnanci mají ve svých školách. Téměř sto procent ředitelů škol si uvědomuje důležitost dalšího vzdělávání svých zaměstnanců, a tak ve všech školách investují do vzdělávání pedagogických zaměstnanců i do odborných školení. Vědí, že se jim tato investice vrátí ve vzdělaných zaměstnancích (otázky dvanáct a třináct). U veřejných škol mají téměř v 97% zaměstnanci zajištěny obědy školou a mají nárok na příspěvek na oběd (často ve vlastní školní jídelně). U církevních škol je to pouze 73% škol (otázky dvacet jedna a dvacet dva). Graf 9 u otázek dvacet tři a dvacet čtyři názorně ukazuje, že v církevních školách jsou příspěvky na rekreaci a penzijní připojištění jen u malého počtu škol. Z dotázaných třiceti církevních škol

pouze 13% dává možnost svým zaměstnancům využít příspěvek na rekreaci. U veřejných škol přispívá na rekreaci 89% škol (otázka dvacet tři). V 70% veřejné školy nepřispívají na penzijní či životní pojištění. Z církevních škol nepřispívá 80% škol (otázka dvacet čtyři).

Vlastní interpretace výzkumného zjišťování

Zajímavé bylo pro mne zjištění, že příspěvek na životní pojištění mnohé školy pro větší pracnost zatím neuzavírají. Je to jistě i proto, že se jedná o poměrně novou formu příspěvku. Z odpovědí na otázky řízeného rozhovoru vyplynul příklad, který dále uvádím. Církevní školy mají většinou menší pracovní kolektivy, a tak vedení několika škol pořádá pravidelné výjezdy (o krátkých prázdninových dnech, tj. v říjnu a potom na část velikonočních prázdnin) do přírody. Zde, kromě výletů, návštěvy bazénu a sauny jsou i masáže, bývá přítomen psycholog, lékař či jiný odborník, který má přednášky a konkrétní rady pro učitele. Tam je také čas na neformální osobní rozhovory mezi učiteli a vedením školy, které často přerůstají v přátelské vztahy i s rodinnými příslušníky učitelů. I to je způsob příspěvku školy k odpočinku a relaxaci svých učitelů a zaměstnanců.

9.4 Oblast zjištění problému ke 3. hypotéze: „Vybavení církevních škol a rovněž komunikace vedení školy se zaměstnanci je na nižší úrovni než u škol veřejných, školy používají k výuce zastaralou techniku a nemají dobře vybudované informační systémy.“

[viz přílohy: graf 10 + tabulka otázek (7-9) řízeného rozhovoru 4 + tabulka odpovědí církevních škol 2 + tabulka odpovědí veřejných škol 3]

Dle odpovědí na otázky devatenáct a dvacet komunikují ředitelé církevních škol se svými zaměstnanci nejčastěji elektronickou poštou – v 87%, formou oběžníků komunikuje jen 37% škol. U veřejných škol komunikuje elektronickou poštou jen 54% ředitelů a formou oběžníků 38% škol. Dobře patrný je tento rozdíl u prvního sloupce grafu 10. Všichni ředitelé církevních škol a 89% ředitelů veřejných škol míní, že jejich informační systémy na škole jsou funkční (otázka dvacet pět). Školy se rychle zapojují do nových možností získávání finančních prostředků. Polovina všech škol odpověděla, že žádají o granty z Evropské unie. 30% všech škol má zaměstnance, který se o podávání grantů stará (otázky dvacet devět a třicet). Vlastní jídelnu má 59% veřejných škol a jen 30% církevních (otázka čtyřicet dva). Odpověď na otázku ohledně počítačového vybavení škol (otázka čtyřicet tři) nebyla, jak jsem předpokládala, kladná ve stu procentech, ale 14% veřejných i církevních škol počítačovou učebnu nemá. 90 - 95% všech škol je vybaveno křídovými tabulemi. Zpětný projektor využívá 75% všech škol (otázky čtyřicet čtyři a čtyřicet pět). Data projektor nevlastní 38% veřejných škol a stejné procento církevních škol (otázka čtyřicet šest). Téměř 90% všech škol

má televizi a video, které používá k výuce (otázka čtyřicet sedm). Otázky v této části byly položeny dobrým způsobem, aby poskytly obraz o úrovni a vybavení škol.

Vlastní interpretace výzkumného zjišťování

Data projektor je poměrně nové technické vybavení, které je finančně náročné. Překvapením pro mě bylo, že ho v této době vlastní již tolik škol. Z odpovědí na otázky řízeného rozhovoru vyplynul příklad, který zde uvádím. Úroveň a vybavení církevních škol se velmi liší, mohu to potvrdit z návštěvy víc než deseti církevních škol. V jedné škole jsem našla „super“ vybavenou počítačovou učebnu, v jiné zápasí s tím, že mají jen jeden projektor a musí ho převážet z jedné učebny do druhé. Je to jistě i proto, že církevní školy často sídlí v objektech církví a nemusejí se starat o opravy budov a také v mnoha případech nemusí platit nájemné. Z takto ušetřených peněz mohou lépe vybavit své školy a umožnit i svým zaměstnancům přístup k lepšímu vybavení školy počítači, internetem či elektronickou poštou, a tak mít také lepší komunikaci s vedením školy. Při studiu Školského managementu jsem mohla navštívit také několik veřejných škol. I zde se úroveň vybavení velmi lišila, často i v závislosti na velikosti školy.

9.5 Oblast zjištění problému ke 4. hypotéze : „*Finanční ohodnocení učitelů a zaměstnanců v církevních školách je vyšší než ve školách veřejných.*“

[viz přílohy: graf 11 + tabulka otázek (10-12) řízeného rozhovoru 4 + tabulka odpovědí církevních škol 2 + tabulka odpovědí veřejných škol 3]

Zaměstnance na Fund raising má jen 10% všech škol (otázka jedenáct). Spokojenost zaměstnanců s výší mzdového ohodnocení (otázka čtrnáct) zjišťují ředitelé v 93% církevních a v 76% škol veřejných. Systém odměn a příplatků ke mzdě má vypracováno dle výzkumu 95% veřejných škol. Ve školách zřízených církví je to 70% těchto škol, které používají systém odměn a příplatků ke mzdě (otázky patnáct a šestnáct). Na otázku sedmnáct, která se týkala dobrovolného používání tarifních tříd a stupňů v církevních školách, odpovědělo 93% těchto škol kladně. Vnitřní mzdový předpis má vypracováno téměř 100% všech škol (otázka osmnáct). Jako hlavní zdroj finančních prostředků považuje téměř 90% všech škol dotaci ze státního rozpočtu. Asi 70% všech škol využívá i jiné dotace (od obce, města apod.). Sponzorské dary získává 81% veřejných a 90% církevních škol (otázka dvacet osm). Vedlejší (příp. jinou) hospodářskou činnost má 73% škol veřejných a jen 30% církevních (otázka třicet jedna). Tento rozdíl je dobře patrný na sloupcích kladných odpovědí škol na grafu 11. Otázka třicet šest a třicet sedm vypovídá o tom, že zřizovatelé církevních škol, tedy církve, se starají o své školy dobře. Je to vidět i z odpovědí, že 80% z dotázaných církevních škol dostává od

zřizovatele sponzorské dary, i když jen 43% škol odpovědělo, že to nejsou jen dary finanční (ale i věcné, materiální apod.) U veřejných škol byla odpověď v 89% škol záporná. Téměř nepatrné sloupce v grafu 11 u odpovědí na otázky třicet šest a třicet sedm u veřejných škol poskytují dobrou informaci o sponzorských darech školám.

K ověření 4.hypotézy jsem musela najít na webových stránkách [43] Ústavu pro informace ve vzdělání statistickou tabulku průměrných mezd / platů učitelů ve školách všech zřizovatelů za rok 2005 [viz příloha 14-tabulka s vysvětlivkami ÚIV]. Průměrný plat učitelů škol zřízených MŠMT, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí vychází u učitelů základních škol na 23.341 Kč, u učitelů středních škol na 23.117 Kč a u učitelů vyšších odborných škol na 24.283 Kč. Porovnávala jsem s průměrnou mzdou škol zřízených církví, kde průměrná měsíční mzda učitelů základních škol vychází na 20.112 Kč, učitelů středních škol na 20.866 Kč a učitelů vyšších odborných škol na 22.150 Kč. Z uvedených dat vychází, že u všech druhů škol, které jsem oslovila v průzkumu, jsou vyšší platy veřejných škol než mzdy u škol církevních.

Vlastní interpretace výzkumného zjišťování

V nařízení vlády č. 330/2003 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, v § 1 je uvedeno, na jaké organizace se vztahuje. Otázka sedmnáct nebyla dobře položena pro veřejné školy, protože se jich netýká. Pro církevní školy byla však tato otázka „přímo ušita na míru“.

10. Analýza výsledků vyslovených hypotéz

1. Analýza výsledků vyslovené hypotézy: „*Vedoucí pracovníci, ředitelé církevních škol, mají vypracovaný plán rozvoje škol, mají jasně stanovenou vizi a strategii škol a znají cíl a směřování církevních škol lépe než vedoucí pracovníci ve veřejných školách.*“

Na základě průzkumu [viz graf 8], otázek řízeného rozhovoru [viz příloha 4, otázky 1-3], i 4. kapitoly zpracované podle právních předpisů vyplývá, že se moje hypotéza nepotvrdila. Podle třetí otázky z dotazníku [viz dotazník v příloze 1], má plán rozvoje školy vypracováno méně ředitelů církevních než veřejných škol (63% / 78%). Můj předpoklad, že ředitelé mladých, ambiciózních církevních škol mají lépe vypracovaný plán rozvoje, strategii a směřování školy než školy veřejné, se ukázal jako nesprávný. Ředitelé veřejných škol mají v mnoha případech větší zkušenosti a znají dobře své povinnosti, které jim ukládá zákon.

2. Analýza výsledků vyslovené hypotézy: „*Péče o zaměstnance v církevních školách je na nižší úrovni a zaměstnanci mají menší zaměstnanecké výhody než ve školách veřejných.*“

Na základě průzkumu [viz graf 9] a otázek řízeného rozhovoru [viz příloha 4, otázky 4-6] vyplývá, že se první část mé hypotézy nepotvrdila. Na otázku čtyři odpovědělo téměř stejné procento (kolem 45%) všech škol, že má vypracovaný plán rozvoje zaměstnanců. Odpověď na otázku dvanáct, zda investují školy do dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, je nejlépe patrná na grafu 9, kdy sloupce kladných odpovědí k této otázce jsou stejně vysoké u veřejných i církevních škol. Péče o zaměstnance je podle odpovědí na stejné úrovni jako u škol veřejných. V druhé části hypotézy je však zřetelné z výsledků otázek dvacet dva až dvacet čtyři, že zaměstnanci v církevních školách mají menší zaměstnanecké výhody než zaměstnanci ve školách veřejných. V této části hypotézy jsem se nezmýlila a tato část se mi potvrdila.

3. Analýza výsledků vyslovené hypotézy: „*Vybavení církevních škol a rovněž komunikace vedení školy se zaměstnanci je na nižší úrovni než u škol veřejných, školy používají k výuce zastaralou techniku a nemají dobře vybudované informační systémy.*“

Na základě průzkumu [viz graf 10], otázek řízeného rozhovoru [viz příloha 4, otázky 7-9] i 6. kapitoly vyplývá, že se moje hypotéza nepotvrdila. Vybavení církevních škol je na stejné úrovni jako u škol veřejných. Z výsledků průzkumu vyplývá, že informační systémy a komunikace se zaměstnanci je na vyšší úrovni v církevních školách než ve školách veřejných. V otázkách devatenáct až dvacet vplynulo z průzkumu, že jen 54% ředitelů veřejných škol

komunikuje se zaměstnanci elektronickou poštou. Může to být dáno i tím, že církevní školy jsou ve většině zkoumaných škol mladší vznikem, a tak zastaralé způsoby v nich nestihly zakořenit.

4. Analýza výsledků vyslovené hypotézy: „Finanční ohodnocení učitelů a zaměstnanců v církevních školách je vyšší než ve školách veřejných.“

Na základě průzkumu [viz graf 11], otázek řízeného rozhovoru [viz příloha 4, otázky 10-12] i 7. kapitoly zpracované podle právních předpisů nevyplývalo, zda se moje hypotéza potvrdila či nikoliv. Nelze z etických důvodů klást jednotlivým školám otázku na výši finančního ohodnocení jejich učitelů. Tuto hypotézu jsem musela ověřit ze statistických údajů Ústavu pro informace ve vzdělání. Bylo pro mne překvapením, že statistické údaje o průměrných platech / mzdách vyvrátily znění 4.hypotézy. Finanční ohodnocení učitelů v církevních školách není vyšší, ale naopak je nižší než ve školách veřejných.

11. Celkový závěr a doporučení řešení vyslovených hypotéz

1. Celkový závěr a doporučení řešení vyslovené hypotézy: „*Vedoucí pracovníci, ředitelé církevních škol, mají vypracovaný plán rozvoje škol, mají jasně stanovenou vizi a strategii škol a znají cíl a směřování církevních škol lépe než vedoucí pracovníci ve veřejných školách.*“

Z výsledků průzkumu – především z odpovědí na otázky 1, 3 a 35 a z otázek 1 – 3 řízeného rozhovoru vyplynulo, že přestože většina ředitelů všech škol si myslí, že komunikují se zaměstnanci o cílech školy, tak na aktualizaci vize a strategie školy si najdou čas jen velmi zřídka. Kritéria pro vlastní hodnocení školy, které ukládá školský zákon v § 12 všem školám, tedy i církevním, má zatím vypracováno jen málo ředitelů veřejných škol a pro ředitele několika církevních škol bylo překvapením, že tuto povinnost mají.

Doporučení:

Vedení církevních škol by se mělo zabývat hlouběji strategií, směřováním a vizí školy. Je také potřeba rozpracovat kritéria pro vlastní hodnocení školy, které je dáno vyhláškou č. 15/2005 Sb., ve které se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy. Je potřeba obnovovat vypracovaný plán rozvoje školy i vizi a strategii školy. Za šestnáct let získaly církevní školy prestiž a pokud si ji chtějí udržet, je toto nutností.

2. Celkový závěr a doporučení řešení vyslovené hypotézy: „*Péče o zaměstnance v církevních školách je na nižší úrovni a zaměstnanci mají menší zaměstnanecké výhody než ve školách veřejných.*“

Z odpovědí výsledků průzkumu na otázky 4, 12 a 13 a na otázky 4 a 6 řízeného rozhovoru vyplynulo, že péče o zaměstnance v církevních školách je na stejné úrovni jako ve školách veřejných. Veřejné školy vydávají pro své zaměstnance finanční příspěvky především z FKSP a to na obědy, rekreaci, případně na penzijní či životní pojištění. Především z odpovědí výsledků průzkumu na otázky 21 – 24 a na otázku 5 řízeného rozhovoru vyplynulo, že církevní školy pořádají pro své zaměstnance výjezdy do přírody, za kulturou, za rekreací a toto je forma zaměstnaneckých výhod, které mají zaměstnanci církevních škol.

Doporučení:

Církevní školy by měly dbát na to, aby zajistily svým učitelům další vzdělávání, i když jim to neukládá zákon. Bylo by potřebné, aby se vedení těchto škol zamyslelo, co dobrého může přinést poskytování zaměstnaneckých výhod v mnohem větší míře než dosud přispívají zaměstnancům (dle výsledků výzkumu). Poskytování zaměstnaneckých výhod může

stabilizovat pedagogický sbor a omezit fluktuace zaměstnanců školy. Jde o příspěvek na oběd, penzijní či životní pojištění apod. Jako možná varianta zaměstnaneckých výhod může být i rekreace, kulturní zážitek či společný výjezd zaměstnanců školy.

3. Celkový závěr a doporučení řešení vyslovené hypotézy: „*Vybavení církevních škol a rovněž komunikace vedení školy se zaměstnanci je na nižší úrovni než u škol veřejných, školy používají k výuce zastaralou techniku a nemají dobře vybudované informační systémy.*“

Z odpovědí na otázky 18, 20, 25 a 42 – 47 z průzkumu a na otázky 7 – 9 řízeného rozhovoru vyplynulo, že církevní školy v posledních letech vyměnily nebo si pořídily nové vybavení a techniku. Vybavení církevních škol je na stejné úrovni jako u škol veřejných. Velice se liší podle toho, kde se škola nachází, zda ve velkém či menším městě a také podle toho, kolik finančních prostředků ředitel na vybavení školy uvolní. V této oblasti při zjišťování nastíněného problému mi velice pomohly návštěvy ve školách veřejných i církevních a také odpovědi na otázky řízeného rozhovoru. Z nich vyplynulo, že mnohem častěji jsou ochotni ředitelé přispět finančními prostředky na nákup nové techniky než na obnovu zastaralého zařízení škol. Přestože většina ředitelů všech škol míní, že jejich informační systémy na škole jsou funkční, jejich komunikace se zaměstnanci pomocí elektronické pošty je na lepší úrovni v církevních školách než školách veřejných.

Doporučení:

Církevní školy by se měly více obracet na svého zřizovatele s žádostí o příspěvek na investice, a tak nedovolit, aby se moje hypotéza ukázala v budoucnosti jako pravdivá. Chybějící finanční prostředky se mohou tyto školy pokusit získat i z grantů Evropské unie.

4. Celkový závěr a doporučení řešení vyslovené hypotézy: „*Finanční ohodnocení učitelů a zaměstnanců v církevních školách je vyšší než ve školách veřejných.*“

Odpovědi na otázky 14-18 z průzkumu a na otázku 12 řízeného rozhovoru mi poskytly obrázek o systému platů ve školách veřejných a mezd ve školách církevních. Nedaly však odpověď na 4. hypotézu. Hypotézu jsem musela ověřit ve statistických údajích Ústavu pro informace ve vzdělání, kde jsem na ni získala odpověď. Finanční ohodnocení zaměstnanců, systém příplatků a odměn, je u veřejných škol dán zákonem o platu. Pro církevní školy je možné, aby si vytvořily vlastní pravidla pro tvorbu mezd, ale škola nemůže vyplatit víc finančních prostředků na mzdové výdaje než má k dispozici. Církevní školy v 93% používají podle výzkumu dobrovolně systém platových tarifů platných pro veřejné školy. Z rozborů

hospodaření odboru 46 MŠMT vyplývá, že církevní školy nezneužívají své volnosti a nenadhodnocují výši finančních prostředků na mzdové výdaje.

Doporučení:

Církevní školy by i nadále neměly zneužívat své volnosti při tvorbě vnitřních mzdových předpisů. Na druhé straně by se měli ředitelé církevních škol zamyslet nad výdaji na mzdové a ostatní výdaje vyplývající z pracovně právních vztahů a vyplácet je ve srovnatelné výši jako školy veřejné.

Závěr

Na závěr mé práce mi dovoluete několika slovy shrnout, čím jsem se v bakalářské práci zabývala a jak jsem zhodnotila výsledky svých hypotéz.

Zaměřila jsem se na srovnání úlohy církevních škol s veřejnými školami z pohledu řídicích pracovníků, z pohledu na personalistiku, ekonomiku a vybavení těchto škol. Zjistila jsem, že církevní školy se řídí stejnými zákony jako veřejné školy v České republice, avšak s některými výjimkami. Při vypracování této práce jsem prošla poměrně složitým obdobím přechodu mezi platností školského zákona č. 29/2004 Sb. a nového školského zákona č. 561/2004 Sb. V době, kdy jsem začala zpracovávat téma mé práce, měly církevní školy slabé ukotvení v zákonech naší republiky. Na základě analýzy situace církevních škol jsem vyslovila hypotézy. Přestože jsou církevní školy mladší vznikem, nepotvrdilo se mi, že jejich ředitelé jsou pružnější v řízení školy. Nepotvrdil se také předpoklad, že církevní školy, které mají větší volnost při vytváření vnitřních mzdových předpisů, vyplácejí svým zaměstnancům vyšší mzdy. Nedostatek své práce vidím v tom, že dotazník i otázky řízeného rozhovoru mohly být lépe a přesněji formulovány. Vydáním nových zákonů, zvláště školského zákona a zákona o pedagogických pracovnících, se rozdílily mezi církevními a veřejnými školami stírají a také práva a povinnosti těchto škol jsou zřetelnější. Někdy je i tak těžké se orientovat v poměrně složité problematice zákonů a zde si myslím, že moje práce může být pro ředitele církevních škol pomocí. Radostným zjištěním je, že i když počet církevních škol je v poměru k celkovému počtu škol v České republice malý, jejich význam není zanedbatelný. Jistě i proto, že často nabízejí svým žákům a studentům hodnotné vzdělání a výchovu v křesťanském duchu.

Seznam použité literatury:

- [1] CACH, J., *Tomáš Garrigue Masaryk. O škole a vzdělání*. Praha : SPN, 1990. ISBN 80-04-25554-X.
- [2] DEWEY, J., *Americká pragmatická pedagogika*. Praha : SPN, 1991. ISBN 80-04-20715-4.
- [3] DWYER, T., *Struktury systémů vzdělání a počáteční odborné přípravy v zemích EU*. 2. vydání, 1. v českém jazyce, Praha : ÚIV, 1997.
- [4] FEŘTEK, T., *Ředitelská kuchařka*. Kladno : Aisis, 2002. ISBN 80-238-8600-2.
- [5] HORÁK, J.; KRATOCHVÍL, M., *Nástin dějin pedagogiky*. Liberec : Vysoká škola strojní a textilní, 1993. ISBN 80-7083-127-8.
- [6] JŮVA, V., *Vývoj pedagogického myšlení*. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1987.
- [7] KARONOVÁ, J., *Zelené kopce nad Mitfordem*. Praha : Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-316-7.
- [8] *Katalog církevních škol 2005/06*. Praha : Tigis, 2005.
- [9] KOUCKÝ, J.; KOTÁSEK, J.; KOVAŘOVIC, J., aj., *České vzdělání a Evropa*. Praha : ÚIV - Tauris, 1999. ISBN 80-211-0312-4.
- [10] KOUKOL, Z., *Kronika vzniku biblického ústavu v Kutné Hoře*. Praha, 1947 (rukopis).
- [11] KOŠTÁL, M.; KUBOVÝ, J.; MICHAL, J., aj., *Sto let ve službě Evangelia*. Praha : Ústřední církevní nakladatelství, 1980.
- [12] KOTÁSEK, J.; BACÍK, F.; COUFALÍK, J., aj., *Národní program rozvoje vzdělávání v ČR*. Praha : ÚIV - Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
- [13] KUČERA, Z.; ŠTVERÁK V., aj., *Chrestomatie z dějin pedagogiky*. Praha : Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-626-0.
- [14] KUMPERA, J., *Jak (se) učit. Vybrané myšlenky o vzdělání a výchově (J. A. Komenský)*. Praha : Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1123-2.
- [15] KYRIACOU, Ch., *Klíčové dovednosti učitele*. 2. vydání. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-965-8.
- [16] LOBKOWICZ, F. V., *Etický kodex křesťanského učitele*. Praha : Česká biskupská konference, 2005.
- [17] NELEŠOVSKÁ, A., *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha : Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0738-1.
- [18] PROKOP, J., *K otázkám srovnávací pedagogiky*. Praha : Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0571-6.

- [19] PRŮCHA, J., *Moderní pedagogika. 2. přepracované a aktualizované vydání* Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4.
- [20] PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.
- [21] PRŮCHA, J., *Přehled pedagogiky. Úvod do studia oboru*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.
- [22] PRŮCHA, J., *Vzdělávání ve školství a ve světě*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.
- [23] RŮCKEROVÁ - VOGLEROVÁ, U., *Učení bez stresu*. Praha : Portál, 1994. ISBN 80-7178-013-8.
- [24] ŘÍČAN, R., *Jan Amos Komenský. Muž víry, lásky a naděje*. Praha : Kalich, 1971.
- [25] SLAVÍKOVÁ, L.; KARABEC, S., *Ředitel školy. Leader i manažer*. Praha : Formata, 2003. ISBN 80-239-2209-2.
- [26] SMOLÍK, J.; ŠTĚPÁN, J., *TGM ve třech stoletích*. L. Marek : Brno, 2001. ISBN 80-86263-20-07.
- [27] SOMR, M., aj., *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha : SPN, 1987.
- [28] SPĚVÁČEK, V., *Jakub Jan Ryba. Vychovatel našeho lidu*. Praha : SPN, 1984.
- [29] SPILKOVÁ, V., aj. , *Současné proměny vzdělávání učitelů*. Brno : Paido, 2004. ISBN 80-7315-081-6.
- [30] STEINBECK, J., *California Teachers Association Journal*. October, 1957.
- [31] ŠPIRKO, J., *Cirkevné dejiny*. Turčiansky Svatý Martin : Neografia, 1943.
- [32] ŠTECH, S., *Co je učitelství a lze se mu naučit?* Praha : Pedagogika, 1994.
- [33] ŠTĚPÁN, J.; KALETA, B., *120 let v Božích službách*. Nové Město nad Metují : Rodomax - Print, 2000.
- [34] ŠTVERÁK, V.; MRZENA, J., *Felbiger a Kindermann. Reformátoři lidového školství*. Praha : SPN, 1986.
- [35] ŠTVERÁK, V.; ČADSKÁ M., *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Praha : Karolinum, 2001. ISBN 80-7184-797-6.
- [36] TOMÁŠEK, F. J., *Pedagogika*. Brno : Nibowaka, 1992. ISBN 80-901294-0-4.
- [37] *Rejstříky škol 2005-2006. Základní, střední a vyšší odborné školy*. Praha : Tauris, 2005.
- [38] URBAN, J., *Řízení lidí v organizaci*. Praha : Aspi, 2003. ISBN 80-86395-46-4.

- [39] MORKES, F., *K historii českého církevního školství*. Referát na setkání ředitelů církevních škol : Praha, 7. 11. 2000.
- [40] BERÁNEK, J., *Církevní školy očima legislativy*. in : *Universum*. Praha : Portál, 30. 7. 2003.
- [41] KOZÁKOVÁ, S., *Ekonomika veřejného sektoru : příklady modelů financování církví a náboženských společností v zemích EU (a problémy s jejich uplatněním v ČR)*. Praha : Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2000 [cit. 6. 9. 2006]. Dostupné na <<http://www.econ.muni.cz/~simona/škola/ekonomika/cirkve.html>>.
- [42] *Církevní školství*. Dokument České biskupské konference, 2004 [cit. 15. 9. 2006]. Dostupné na <<http://www./skolstvi.cirkev.cz/dokumenty>>.
- [43] *Statistické ročenky*. Dokument Ústavu pro informace ve vzdělání, 2005 [cit. 1. 11. 2006]. Dostupné na <<http://www.uiv.cz/statistiky/statistickeinformace/rocenky>>.
- [44] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).
- [45] Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a změně některých zákonů.